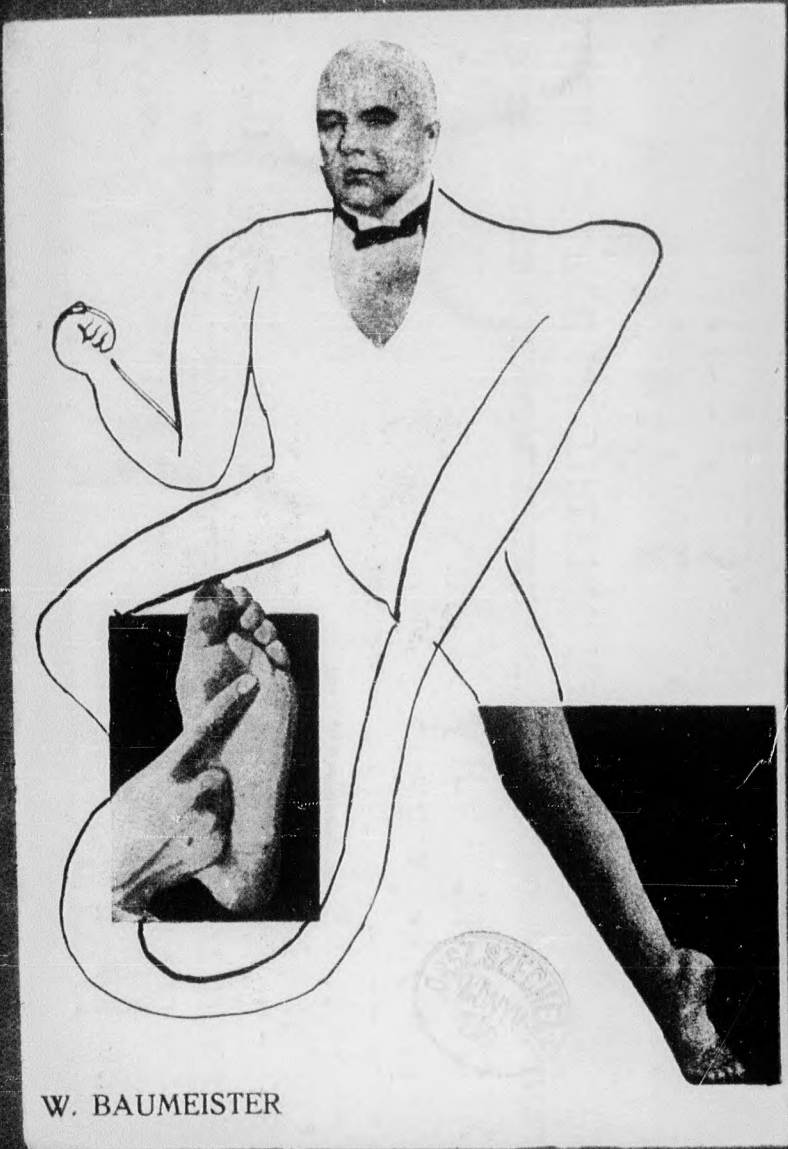


# DOKUMENTUM



**Művészeti és társadalmi beszámoló**  
**Berichte über Leben und Kunst**  
**Bilan de la vie sociale et artistique**  
**Megjelenik 1927 január ■ Ára 1.60 P**

**Szerkeszti: Kassák Lajos Budapest Sziget u. 16. l. 14**

US  
DA  
08  
31

# DOKUMENTUM

KIADÁSÁBAN MEGJELENT:

**KASSÁK LÁJOS  
TISZTASÁG KÖNYVE**

című antológiája. Nyolc ív.

ÁRA: 75.000 KORONA

LEGKÖZELEBB MEGJELENNEK:

**NÁDASS JÓZSEF  
MÉGY KÖRBE AZ ARC**

című új verseskötönyve: Ára 20.000 K

25 számozott példány a szerző kézzel írt jegyével, vászon kötésben 70.000 K

**ÚJ FRANCIA KÖLTŐK ANTOLOGIÁJA**

című ILLYÉS GYULA és SZEGL PÁL fordításában az utolsó évtized reprezentáns francia lírikusainak versgyűjteménye. Ez az első magyar nyelvű antológia, amely a modern francia költészet teljes keresztmetszetét adja. Pablo Picasso és Tihanyi Lajos portréjaival. A finoman kiállított 12 íves kötet előfizetési ára 40.000 K. Rendelje meg kiadóhivatalkánk útján.

RENDELJE MEG KÖNYVEINKET!

OLVASSA KÖNYVEINKET!

# DOKUMENTUM

Felkérjük azokat, akiket a Dokumentum érdekel, vegyenek részt munkájában azzal, hogy rendelkezésünkre bocsátanak a szociális és művészi életet jellemző híreket, statisztikai kimutatásokat, terveket és fényképeket

Wir ersuchen diejenigen, die am Dokumentum Interesse nehmen, unsere Arbeit zu fördern, indem sie uns Berichte, statistische Ausweise, Pläne u. Fotografien aus dem sozialen und künstlerischen Leben zur Verfügung stellen

Nous demandons à ceux qui s'intéressent au travail du Dokumentum, de s'inscrire en prenant part, de mettre à notre disposition toute nouvelle, statistique ou photographie, caractéristique pour la vie sociale et artistique

## 1. számú áldozat: január

### UJÉV

Mit jósol a Dokumentumról Madame Ainos, a világszerte ismert párizsi jósnő, 1927-re:

„A szellem győzedelmeskedik az anyag fölött. A művészet és a tudomány csodálatos magasra száll, új törvényeket, új utakat talál, amelyek egy új esztétika alapjait vetik meg. A háború végzetes öröksége eltűnik és újjáalakul a társadalmi és politikai élet. Az új aranykor 1930-ig tart. Az erkölcsök kelemesebbek lesznek és a divat határait ezentúl csak a fantázia szabja meg... Új művészetek keletkeznek és az év mint a szépség esztendeje fog elmúlni“.

Ámen!

### ÁLLATTENYÉSZTÉS

Mussolini: „— Ha módomban volna az agglegényeket erőszakkal rákényszeríteni a házasságra, úgy gondolkodás nélkül megtenném. Sajnos, ez azonban lehetetlen. A hazafiatlan gondolkodású és önző agglegényeket az új magas adó azonban arra az elhatározásra fogja juttatni, hogy sokkal olcsóbb dolog élet-társ után nézni“.

### AHOL POLGÁROKAT NEVELNEK . . .

„És a kövezet árvoja hajlik is a hívó szóra. Belép s bent a nagy gépezetben, a dollár és szív egymásbafogódzó hatalmas üzemében polgárt csinálnak belőle“ . . .

Azt akarta mondani, hogy „az egymásbafogódzó szív és dollár hatalmas üzemében.“ De még így is csak zörgés, a gramatika üresen járó gépe. Ilyenek azok a mondatok, amelyekből megérteni, hogy aki nem tud gondolkodni, nem tud írni s aki nem tud írni, nem tud gondolkodni. Szív és dollár csakúgy nem tudnak egymásbafogódzni, mint teszem egy hangrezgést és egy ichtiozaurus vagy egy lágy tojás és egy keménykalap s legfeljebb az a

kauzalitási viszony képzelhető el közöttük, mely a tör és a seb között van, amelyet ejt. A szív megzúdul a dollártól, de a dollár is a szívtől. A tisztátalan gondolkodás és a tisztátalan stílus teremtette meg a kereskedősegédi szellemnek s a szentimentalizmusnak azt a gyengeelméjű keverékét, amit humanizmusnak hívnak. De azért a cikk szerzőjének is van esze, csak nem veszi észre:

„a mecénások . . . jól tudják, hogy **maguknak** használnak, ha . . . polgárt csinálnak az ucca gyermekéből“.

### „DIVAT“

„Londonból jelenti tudósítónk: Miss Gallovay, egy 45 éves nyelvmesternő felakasztotta magát. Hátrahagyott levelében azt írta, hogy az az örült gondolata támadt, hogy levágatja a haját és bubifrizurát fog viselni. Attól fogva mindenkinek az arcáról gúnyolódást vélt leolvasni az ő rövid haja miatt és ez a lelki depresszió kergette a halálba. Ugyanilyen eset történt . . . Londonban. Egy pamutszövőgyár munkásnője levágatta a haját és mert kineveték, öngyilkos lett“.

Ezek az igazi tragédiák. Ez az Ananke újja, mely a szekszuális végzet s az egyén elkerülhetetlen összecsapásához vezet. De mutassanak nekem a polgári társadalom drámaírói közül, akik annyit szavalnak a „természetről“, mutassanak nekem egyetlenegyét, aki ne a kretinizmus felsőbbes mosolyával beszélne a „női divat“-ról, akinek lenne rá szeme, hogy egy sonkaújj mögött meglássa a természet érverését és megértené, hogy a hosszú vagy rövid haj közti helyes választásától függ, hogy a nő rövid vagy hosszú életű lesz-e a földön.

## AGGKORI INFANTILIZMUS

vagy miért közöl a Dokumentum rimnélküli verseket:

„Shaw elbeszélte, hogy „Cashel Byron mestersége” című munkáját Amerikában dramatiszták s ezt a drámát Londonban is elő akarják adni.

— Hogy ezt megakadályozzam — mosolygott — azonnal leültem és én dramatisztáltam a munkát s a dráma ezt a címet kapta: „Csodálatos Bashwille”. Rimnélküli versekben irtam ezt a drámát. Azért irtam így, mert ez a legkönnyebb írásmód. Ha prózában kellett volna megírnom, ez legalább egy hónapot vesz igénybe. A rimnélküli versek oly gyerekesek, hogy egy hét alatt elkészültem vele”.

## KISS JÓZSEF

„Már benne a halhatatlanság biztonságában, az élet földi részéhez nem volt miért ragaszkodnia; bár harcos és dalos lelke valamikor tele volt szépségei szerelmével. A halott Kiss József még csak ölesztendő”...

Kár érte! Ha még egy évig él, megtanították volna írni, olvasni.

## MŰVÉSZETET A NÉPNEK

„A főváros tanácsa az utóbbi időben több kisebb művészeti szobrot vásárolt, amelyeket a már régebbi szobraival együtt nyílt tereken akar felállítani. Több szobor kerül ilyenformán az Erzsébet térre, a Döbrentei térre és a főváros egyéb tereire”.

Sokan vannak, akik helyesebbnek tartanál, ha a szobrok költségeiből iskolákat emelnének. Tévedés. Európában addig nem lesz levegő, amíg az összes iskolákat le nem rombolják s helyükbe nem állítják fel összes volt és leendő politikusaink, parkettáncosaink, városatyáink s egyéb kultúrtényezőink kisebb művészeti szobrait. Talán így elérhetni a kótyagósságnak azt a fokát, amely már luciditás: egy új képrombolás és iskolaépítés előfeltétele.

## LÁZÁLOM

„...egy részben külföldi szakemberekből álló zsüri bírálta el Sch. R., a bécsi... akadémia elnökének vezetésével a csodálatosabbnál csodálatosabb hajkölteményeket... egymásután felvonultak a különböző színű hatalmas hajtornyok, hajpagodák, hajminarétek, hajkupolák... óriási hajépületek és hajemlékművek küzdöttek”...

: Istenem... uramistenem... mi ez? Újabb lírai műfaj? tetük álma? az anyag céltudatos poétizálása földi nyomorunk könnyítésére? mozgó építészet? freudi analízis?... elvonuló hajtornyok és küzdő hajépületek... mi ez?... lázadás? Nyugodjon meg! Színes riport egy pesti napilapban a fodrászversenyéről.

## A LOGIKA ÁLDOZATA

„P. F. 21 éves péktanonc, Vay Ádám ucca 26. szám alatti lakos az Erzsébet hid közelében összeesett. A mentőorvos megállapította, hogy egy csomag dohányt evett meg és egy csomag gyufafejoldatot ivott. Az életúntat a mentők súlyos állapotban kórházba szállították”.

## OSZTÁLYÖNTUDAT

A neolog zsidó hitközség főrendiházi tagot választott.

„A gyűlésen... amelyen Mezei Ferenc elnökölt... az elnök imájába foglalta Bethlen István gróf, Klebelsberg Kunó gróf, Petri Pál államtitkár és Tóth Istvan kultuszminiszteri tanácsos nevét...”

## MEZTELEN HOLTTEST

### A GYÜMÖLCSÖSLÁDÁBAN

A Dokumentum tudósítója jelenti Avignonból: A kis egyetemi város főuccáján nem csekély feltűnést keltett tegnap este egy hatalmas deszkaláda, melyet az áradásoktól megdagadt Péze nevű hegyipatak hullámai sodortak a város kikötője felé. A ládából heves narancsillat áradt. Doriot, a kamara szélsőjobbjanak tagja koszorút helyezett az Ismeretlen Katona sírjára. Délután 4 órakor 30,000 főnyi tömeg üdvivalgása közepette érkezett meg a glasgowi kikötőbe Mr. Smithfield, Kanada 17 éves fiatal csodaúszója, aki 40 nap alatt úszott New-Yorkból Glasgowba. R. Valentinot 7 hónapi fogházra ítélték sikkasztás miatt. A wimpas-singi tragédia áldozatainak szenzációs vallo-mása a fennálló társadalmi rend ellen nagy szenzációt keltett osztrák arisztokrata körökben. A zürichi piac barátságos. Merde! merde! merde! merde! meddig fog ez még tartani? mi ez? a kormorán szelíd madár, tollzatának vakító ragyogásával messze túlszárnyalja az igénytelen biribit. Már megint a fényjelzőkészülék és a makadám hanghullámok hossza! A tisztelt közönség eltéved híreink málna- és vérizű bokrai között, mi a tárgyi valóság? mi a költészet? nem tudnak magyarul, nincs mibe kapaszkodnia, minden inog: ez támadás a pénzeszsák és a hithű frazeológia ellen. A láda tele volt narancsokkal. A holttestnek nyoma veszett.

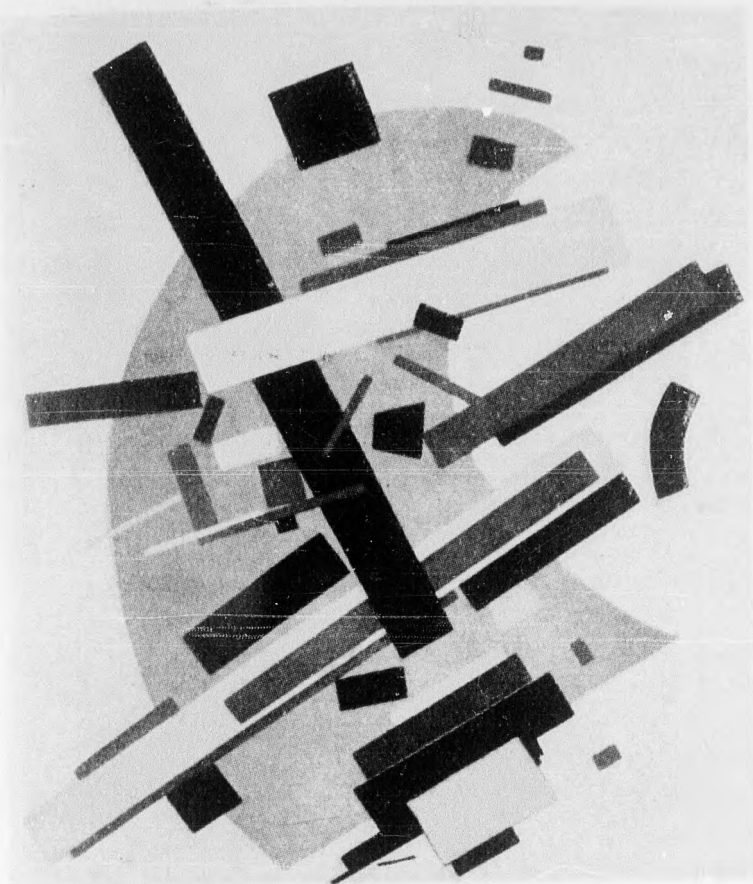
Déry Tibor

# AZ ÚJ OROSZ MŰVÉSZET

Oroszország képzőművészete aránylag fiatal művészet. Nincsenek lenyűgöző tradíciói. Európa kereskedelmi és kulturblokádja alatt egy egészen új társadalmi berendezkedés tette meg erőpróbáját Oroszországban és egy új, az európai próbálkozásokat lényegében meghaladó művészi fejlődés kezdte meg kibontakozását.

Az európai eredetű futurizmus, kubizmus és expresszionizmus még beszivárgott az orosz műtermekbe s mint a világon mindenütt, Moszkvában és Pétervárott is megtalálta a maga formanyelvén beszélő festőket. Ezek az iskolák azonban mindenütt nagyobb területet hódítottak, mint Oroszországban. Az egész mozgalom alig fejlődött túl a műtermi laborálásokon. Reprezentatív kubistáik, mint Udaltzova, Pevsner; futuristájuk, mint Puni stb. semmit nem adtak a francia és olasz mesterek értékeihez és a Párisban és Berlinben fejlődött Chagall és Kandinszki az expresszionizmusnak ez a két legnagyobb mestere semmi mélyebb hatást nem tudott kiváltani Oroszországban. Dacára annak, hogy őket mint az orosz psziché reprezentáns kifejezőit ismerték föl és ismerték el Európában.

Az új orosz képzőművészet a szuprematizmus, konstruktiviz-



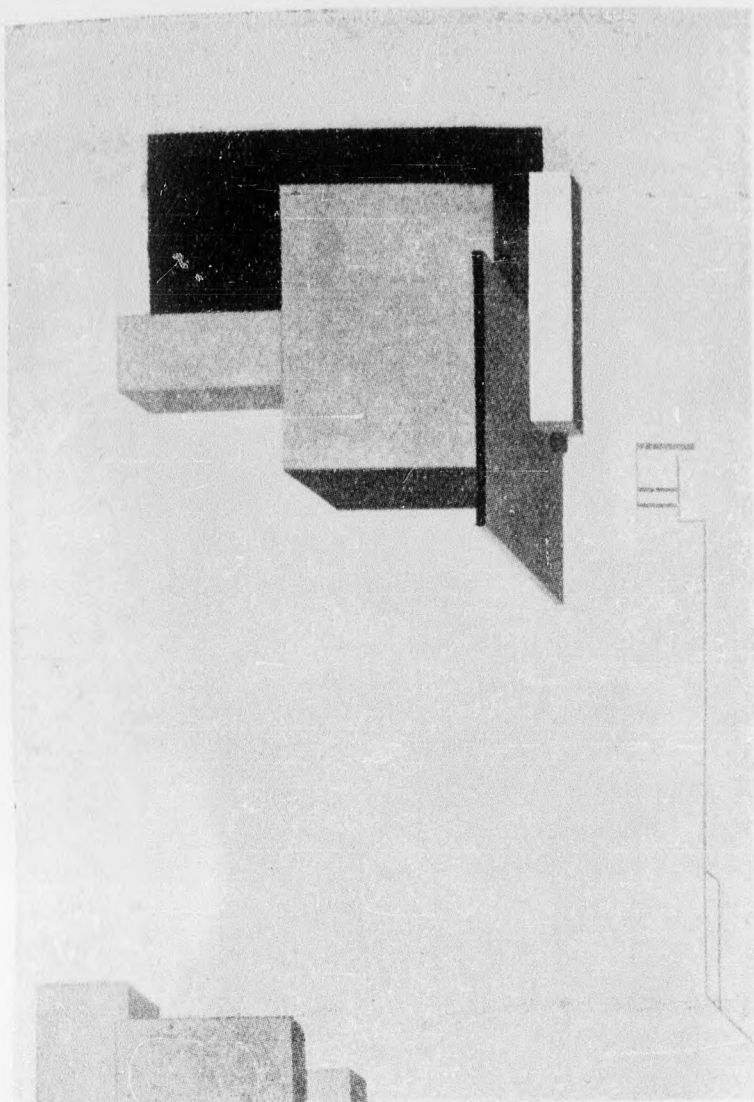
MALEVICS

mus és új realizmus elnevezés alatt lett ismertté.

**Malevics** 1913-ban festette első szuprematista képét. Az ő első **fekete kocka fehér alapon** munkájával indult meg az abszolút festészetnek egy új, tisztán lírai és mégis a végletekig ökonomikus és anyagszerűsége törekvő fejlődése. Amint az már a történelem folyamán többször is megisméltődött, **Malevics** a természetutánzásba, az impressziók individuális variálásába vesztett festészetet megkísérelte visszavezetni saját létalapjára: a síkra. A természet törvényei fölé az organikus világegységben fölállította a kép síktörvényeit, a művészet organizált egységét. Képeiből kimaradt a látszatkeltés, az illuzórikus perspektíva, a formák plaszticitása. Sokan a **szuprematizmust** még ma is absztrakt, metafizikus festészetnek tartják. Ezzel szemben **Malevics** a tiszta realitásra törekedett és azóta saját és iskolájának eredményei be is igazolták a **szuprematizmus** nagyon is reális életlátását és anyagszerű alakításmódját. De **Malevics** munkássága egyben a képépítés törvényeit is megjelölte. Az általa körülhatárolt képfogalom semmihez nem hasonlítható, önmagában jelenti értékeit és száz százalékos képszerűsége adja meg képjelentőségét. Szigorúan egy sík fölületén síkok és színek formakonstrukciójáról van szó. Tisztára a konstruktív ember lírai megnyilatkozása a festészet

formanyelvében. A formák plaszticitása helyett az anyag kihangsúlyozott anyag-szerűsége a fontos és téri perspektíva helyett megadódik a síkra helyezett sík perspektívája. **Malevics** festészete a fölültes néző előtt sokszor nem tűnik föl egyébnek, mint iparművészeti produktumnak, holott a kettő közötti különbséget éppen ezeken a munkákon át lehetne legeredményesebben dokumentálni. Az iparművészet síkdíszítés, a síkra mint ornamentális kitöltés kerül rá a szín, a forma és a vonal. **Malevics** festészete a síkból kifelé való építés, szín színre, forma formára következik, a színek és színek között, a formák és formák között létező és fölhasznált tér mozgásérzeteket kelt a szemlélőben ugyanúgy, mint a színek intenzitása és formák elhelyezése megmutatja a kép reális, tehát nem illuzórikus perspektíváját. Az iparművészet egyszintű, passzív, **Malevics** képeinek, például a **fekete kocka fehér alapon** címűnek is magasságai és mélységei is vannak, amiket a formák és színek intenzitása határoz meg. **Malevics** képe előtt a nézőnek éreznie kell, hogy a kocka mélysége és magassága a művész szuggesztív erejénél fogva a végletekig terjedő. Ez a kocka nem akarja fölkelteni a téri perspektíva látszatát, de nyitva hagyja a lehetőséget a néző előtt, hogy ezt a sík-kockát folytatásra befelé a képbe, vagy húzza kifelé a képből, amennyire érzésvilága megkívánja. A kocka-képtől **Malevics** fejlődése később elvezetett a formák és színek dinamikus mozgásáig. 1924-ben festette utolsó képeit s ezeken már nem a stabilitás, hanem a mozgás erői dominálnak. A futuristák még tárgyak és figurák különös beállításán át akarták a mozgást megérzékelteni (megfelekedzvéen arról, hogy a térbeni élet és a síkon való festés mozgástörvényei nem azonosak) **Malevics** már tudta, hogy a képsík mozgása a színek és formák szerkesztési módján mulik. Az elementáris síkon az elementáris színeknek és elementáris formáknak planetáris mozgása indult meg. Láttunk már képeket, amelyek repülőgépet vagy szálló madarat ábrázolnak és ha kivetettük magunkból annak a tudatát, hogy a repülőgép és a madár röpdülni szokott, akkor láttunk a képeken a repülőgép vagy a madár látszatát keltő színeket és formákat, amik merevek, élettelenül mozdulatlanok voltak. **Malevics** színei és formái, mint a mozgás elementáris kifejeződései élnek, nyugtalanítanak a sík-térben. Látjuk tehát, fejlődése folyamán a koncentrális stabilitástól eljutott a decentralizált dynamikáig s mintha ezzel a laboratórikus munkával a maga körzetében le is zárta volna a festészet további lehetőségeit. A világ képe azonban nem egy individuum életében van lezárva. **Malevics** azonban a saját részére valóban föl is fedezte és ki is merítette a festészet lehetőségeit. A **fekete kocka fehér alapon** című képével kezdte és a **fehér kocka fehér alapon** cíművel be is fejezte. Ez az állomás egy ember életében a legmagasabb fokú intenzitásnak és a legmélyebb tisztaságnak a szimbólikus megjelenítése. Ő félretette az ecsetet, de azok az eredmények, amiket tiz év alatt legbelsőbb énjéből fölbányászott, tovább élnek, sőt tovább fejlődnek a körülötte élő, még aktív, mondanivalókkal még teljes művészekben.

A **szuprematizmus**ból fejlődött ki és a téri művészet felé vezető úton jelentenek újabb eredményeket Lisitzky **Proun**-jai. **Lisitzky Maleviccsel** szemben már nem par excellence festő. Alkotásai kiléptek a sík törvényeiből, plasztikus formák szerkesztése **Malevics** tisztaságával és egy mérnök exaktségével. **Lisitzky** eredetileg építésznek készült és képein félreismerhetetlenül észrevenni, hogy ezek laboratórium munkák, egy analitikus természet jegyzetei a majdan térben alakítandó alkotások felé. Képeinek színei halványszürkék és fehérek, de nem mézszerű hidegséggel, hanem ragyogó tisztasággal, mint a kristályok. Ezek a képek úgy látszanak, mintha valamit ábrázolnának és mégsem ábrázolnak semmit. Úgy látszanak, mintha képek lennének és mégsem képek, vázlatai elementáris anyagok elementáris alakításának. Ebben a formájában **Lisitzky** alkotásai

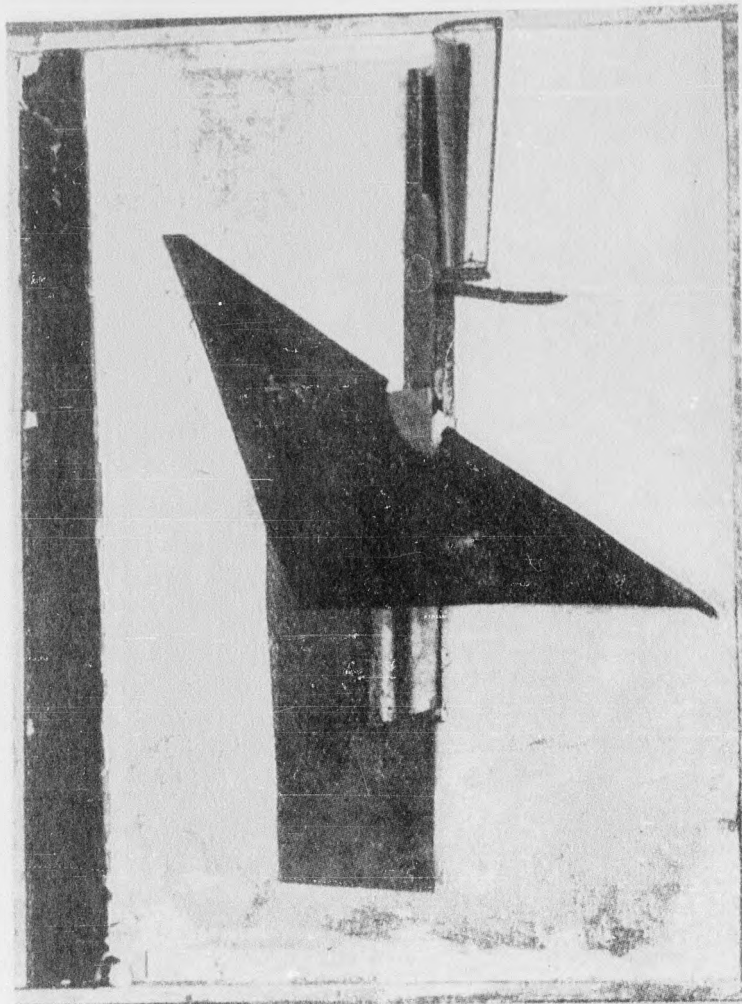


LISITZKY

volna, egész plasztikus munkámat nem kellett volna megcsinálnom... A **Proun**-alakító magában koncentrálja a modern tudomány összes elemeit, az összes szisztémákat és metódusokat és plasztikus elemeket alakít velük, melyek a természet elemeihez hasonlóan állnak itt, mint a **hidrogén, oxigén** és a **kén**. Az alakító egyesíti ezeket az elemeket egymással és olyan savakat kap, amelyek mindent marnak, amihez érnek, vagyis: az élet minden területére kihatnak. Ez talán laboratóriumi munka. De nem tudományos preparátumokat ad, melyek csak a specialisták körének érdekesek és érthetőek. Élő testeket eredményez, specifikus fajtájú tárgyakat, amik sem amperométerrel, sem manométerrel le nem mérhetők."

**Lisitzky** képei előtt megáll a néző, nincs velük megbékélve, érthetetlennek találja őket és azt kérdezi: mit ábrázolnak? **Lisitzky** erre a kérdésre próbál az idézett levelében megfelelni. És azt mondja, művészetét nem tudja abszolút definiálni, mert ha ezt tudná, nem kényszerülne rá, belső szükségletből, hogy művészetet csináljon. **Lisitzky** teljes kifejlődése bizonyára az építészet területén fog bekövetkezni. Ennek ma már megvannak félreismerhetetlen jelei. **Pétervár** részére konstruált szónoki emelvénye, diagonális vonalban tartott emelkedésével és a szónok körzetének előre tolásával úgy hat, mintha egy hatalmas kéz tenyerén a tömeg fölé emelné a szónokot. Hatásában monumentális, szerkezetében szigorúan megkonstruált, korszerű alkotás.

máris bezártaknak, fejlődésképtelennek látszanak. Nem annyira lírai egyéniség, mint elődje, **Malevics** volt. Kísérletezései az ész retortáin át egyszerűsödnek le és teljesednek ki eredményekké. Legújabb fejlődési periodusában a síktól eljutott a térig s nem mint építészmérnök, hanem mint konstruktív művész hozzányúlt az építéshez. Fejlődésében logikus ez az útvonal, bár ha adatokkal alátámasztani és fordulóinak bekövetkezéseit esztétikai magyarázatokkal ellátni nem is lehet. Ő maga például egy Moszkvából kelteztett levelében így ír a **Prounról**: „hogyan mi a **Proun**, azt abszolút definiálni nem tudom, mert ez a munka még nem ért a végére. ...Az én célom (s ez nemcsak az én célom, hanem az új művészet tartalma is) nem ábrázolni, hanem valami önállót képezni. Ennek a dolognak adtam az önálló nevet: a **Prount**. Ha élete beteljesült és nyugodtan befekszik a művészettörténelem sírjába, akkor ez a fogalom definiálva lesz. Kedves barátom, az már egy régi igazság, ha az általam teremtett fogalmat definiálni tudtam



TATLIN

goztak a kubisták is, sőt a futuristák is. De Picassónál, például a képre került „idegen” anyag csak valaminek az illusztratív megjelenését képviselte, a futuristáknál pedig még kihangsúlyozottabban, szinte naturalista pontossággal véghezvitt illuziókeltést jelentett, míg **Tatlinnál** a különféle anyag, mint különféle alakítandó matéria jelenik meg és anélkül, hogy valami mellékcélt szolgálna, az egész mű ön maga törvényei szerint alakul ki és áll az életbe. Eleinte tisztára önmagukat jelentő, úgynevezett absztrakt munkák voltak **Tatlin** alkotásai, ma már a praktikus célzatosság is egyik eleme művészetének. A berlini kiállításon **Kontra-relief**-jeivel szerepelt. Fából és vasból összeszerkesztett monstrumok voltak ezek s az elemeknek ez a nyers egymásmellé állítása, egymást áthatása nagy hatást váltott ki, a magát esztétikai konvenciókon túltenni tudó szemlélőből. Ezek még csak félig voltak téri alakítások, de mégis **Tatlin** volt az, aki az első térben álló konstruktivista színház-dekorációt megtervezte. És ezen az úton tovább eljutott világhírű tervéhez, a **Harmadik Internationálé** szimbólikusan megszerkesztett torony-modelljéhez, ami az **Eiffel-toronyhoz** hasonlóan **Tatlin-torony** elnevezés alatt vált közismertté. **Tatlin** elméletének és munkaeredményeinek előnyét a föntemlített két művésszel szemben a praktikus célok nyílt bevállása és ezeknek minél tökéletesebb kivitelére való törekvés adja meg. Viszont egyetlen művészi iskola sem produkált annyi naiv, nagyképű és hiábavaló lim-lomot, mint éppen a konstruktivisták. Igaz ugyan, hogy egyik iskola sem tagadta meg olyan fentartás nélkül az esztétika törvényeit, mint ők. Az ő célkitűzésük nem elége-

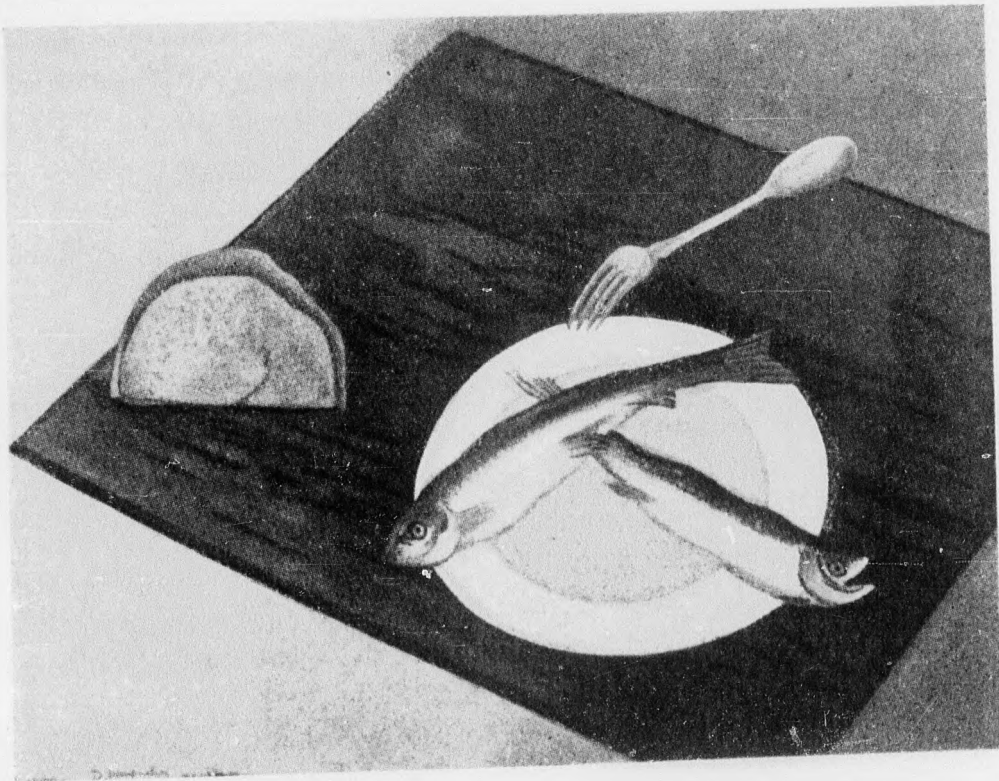
A harmadik irányzat a **konstruktivizmus**. Megindítója **Tatlin**. Festőnek készült, de teljesen elhagyta a síkalakítást, belépett a térbe, munkái plasztikus, a térben alakított tárgyak. **Tatlin** művészetét tévesen gépművészetnek nevezték el. Megajándékozták valami amerikai ízű technikai romantikával és a kritikai ismeretésekből a közönség tulnyomó része, mint valami esztétikai játékokat üzö titánt képzelel magának. Szó sincs róla. **Tatlinnak** semmi köze a **Marinettiék** által propagált gépművészethez. Hiszen mit is jelentene az ma, mikor a legcsodálatosabban megszerkesztett gépek élnek, mozognak és dolgoznak előttünk, valaki ezeknek a nagyszerű alkotásoknak esztétikai szószba mártott imitálásával töltene az idejét? Ez a művészetnek, mint alkotásnak nagyobb félreértését jelentené a naturalisták másolásainál. **Tatlin** valóban különböző anyagokból, vasból, üvegből, fából, stb.-ből alakítja művészi tárgyait. Ilyen különböző anyagokkal már dol-

dett meg az esztétikai tárgyak teremtésével, mint amilyenek más formában a régi képek és a régi szobrok is voltak, ők már kimondottan praktikus tárgyak alakítására törekednek.

Az orosz festészet három főirányzata mellett meg kell emlékeznünk a negyedikről, az úgynevezett **új realisták** mozgalmáról is. Ezeknek a vezetőjük **D. Sterenberg**. Ez az irányzat nem lép föl a három előbbi mindenáron újat akaró igényességével, mint festészet, megmarad festészetnek a szó megszokott és közismert értelmében. Persze ezeknél sem kell utánozó naturalizmusra gondolni. Képeik tárgyakat ábrázolnak, de a festői vízió megmarad a síkon. Az iskola tiszteli a kép törvényeit s valami csodálatos tisztaságra emelkedett technikával dolgozik. **Sterenberg** képei legtöbbször csendéletek: tányérok, halak, kosarak, de minden síkban tartva és a festékkezelés módjával valami anyagszerű plaszticitásra törekedve, akár csak egy Ramzesz korabeli relif. A festésnek ezt a magas technikai fejlettségét még csak egy embernél **Ozenfantnál**, a francia purizmus megteremtőjénél láttam azóta. **Sterenberg** művészetére azt mondhatnánk, a mai civilizatorikus kultúrától megcsömörlött ember puritán kifejeződése. Alkotásainak semmi mellékszöngéje nincsen, szigorúan a képalakítás elemeihez tartja magát. És mégis tagadhatatlanul, mint új értékek jelennek meg előttünk ezek az alkotások. Azt hiszem azonban, az itt felsorolt négy irányzat közül **Sterenberg** művészete az orosz festészetnek, legalább is egy időre szóló befejezettségét jelenti. Ez a tökéletesség már szinte dekadencia. **Sterenberg** követőinek már csak az esztétikai cizellálás marad meg, ami természetes következményképpen az érzelmi játékosság-hoz kell, hogy vezessen.

Ma már félreérthetetlenül tisztázódott, hogy az orosz művészet egy szintetikus kifejezési formára törekszik. Ez a forma az építészet lesz s nincs kétségem az irányban, hogy történelmi szempontból az új orosz eredményeket a konstruktivista művészet fogja az utókor és a holnapi Európa részére legtisztábban megőrizni és dokumentálni.

**Kassák Lajos**



STERENBERG

# HÁROM MANIFESZTUM

## Neoklasszicizmus

A neoklasszicizmus az olyan ember érzelmeihez hasonlítható, aki (ép és egészséges lélekkel) megszeret és feleségül vesz olyan asszonyt, aki előtte már sok férfinak volt a szeretője. Sohase fogja megragadni a tömeg képzeletét, bár ez nem csökkenti akrobatikája pompáját és romantikája különös lényegét. Ezt megérezni csak éber szemmel lehet és éber szívvel. A művészi teremtéshez mindenkor szerelmes kézre volt szükség.

Az emberek az ilyesmit nem értik meg. Életükben egyszer értik meg a kubizmus vagy az expressionizmus egy principiumát és életük fogytáig ezen rágódnak.

Soha sem értik meg a szívnek egyetlen keményebb és törékenyebb finomságait. Az ilyen ember számára nem lakik bennem csipetnyi rokonszenv sem.

## Gépies (mechanikus) muzsika

Könnyen szerezheti meg minden ember a pianola hengerére metszett vagy a gramofonba énekelt muzsika élvezetét. Alig tíz éves koromban már végig hallgattam Wagner vagy Grieg muzsikát pianolán.

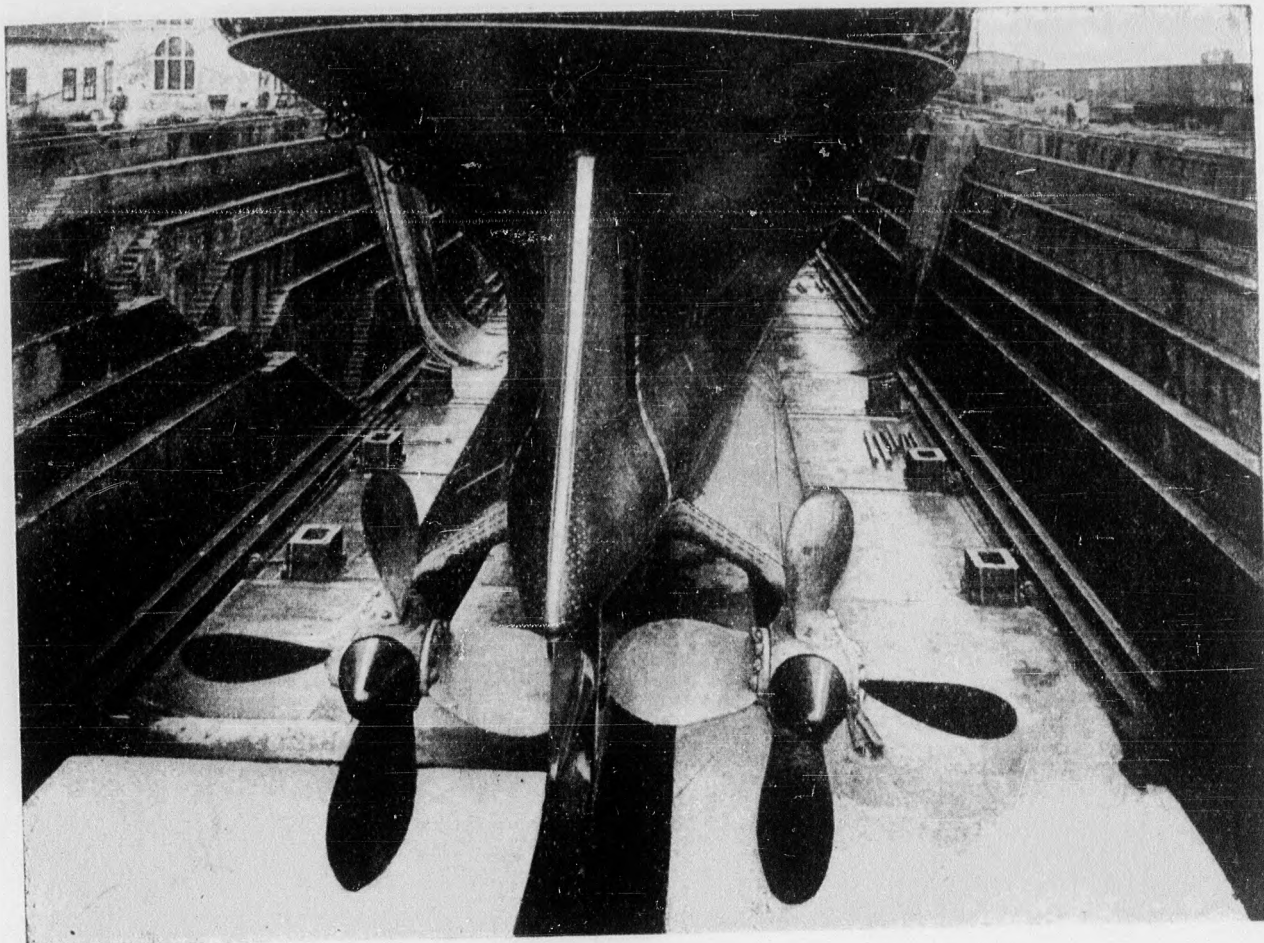
Gépies muzsika szigorúan csak az a muzsika, amelyet gépies hangszerek lehetőségeiből és azok számára írtak, akár egy hangra vagy hangszerre, akár zenekarra. Szerintem hegedűre átírt zene nem igaz hegedűzene. Éppígy az emberkéz játszotta, de géphangszerekre átírt vagy átalakított zene nem „gépi zene.” Igen mulatságos eset, hogy egy hosszú vitában, mely nemrégiben zajlott le Németországban, a gépi muzsikának arról az alapvető tényéről tökéletesen megfélelkedtek... hogy gépi zene csupán a teremtő magvaknak abból az új világából sarjadhat ki, amelyet maguk e gépi szerkezetek tárnak fel. ... máskülönben az egész csak óriási kintorna-forgatók világa volna.

## Jazz

A jazz tulságosan zavaros, semhogy elemeire bontva nagy művészetté szervezhető volna. E szögből nézve olyan, mint akár a spanyol, akár a magyar cigánymuzsika, amelyekből soha sem hullott a világ ölébe egy nagy szimfónia vagy opera. Szomorúan, igazán szomorúan kell búcsút mondanom a jazznak. S mennyire nyilvánvalóvá teszi ez a nemzetközi „folksong” azt, hogy nemzeti vagy akár nemzetközi szimfóniát teremteni lehetetlen... mint ahogy lehetetlen, hogy az ami „atonális”, ne legyen „tonális” is. De e felismerés és e temetés mögött, mély látomások gyúlnak fel!

Budapest, 1927. január 28.

GEORG ANTHEIL



DOKK

## Normalizálás az Egyesült Államokban

Az amerikai Életstandard Hivatal „Praktikus egyszerűsítések” alosztálya közli: A termelőkkel és konsum-iparosokkal egyetértésben a háztartási s egyéb használati tárgyak legnagyobb részére normál formákat állapítottunk meg. Ez annyit jelent hogy a használatos sokféle típust csekélyszámú standardtípusra vontuk össze.

A típusok számát lecsökkentettük:

Égetett téglánál	119-ről	1-re
Kerítés-sodrony-rácsnál	552-ről	69-re
Acéltollaknál	132-ről	30-ra
Zsebkéseknél	300-ról	45-re
Konyhai kiöntő kagylónál	1114-ről	72-re
Tejrocskánál	49-ről	9-re
Éjjeli edényeknél	700-ról	160-ra
Férfikalap-festékeknél	1000-ről	9-re

A normalizálás gazdasági következményeiből egy példa: A kerékpár-gyártók (kerékpár 3 típus maradt) megtakarítanak a normalizálás után:

Munkabérben	10 %-ot
Benzinben	10 %-ot
Raktár helyiségben	25 %-ot,

mivel a normalizált biciklik könnyen raktározhatók egymás fölé.

## NÉMETH ANDOR VERSEI

### KIVÉGZÉS

A fal mellett állok  
 A kék ég vibrál előttem  
 Késeket és pénzdarabokat dobálnak felém  
 Esteledik  
 Érzem a petroleumszagot

### FEKETE CSILLAG

Ez tehát a tehén Chagall jégszinű tehene  
 Akiket egyiptomi József álmában megszámlolt egy a hét tehenek közül  
 A várakozások meg-meg szakadó hópihetehenét  
 A hóvihar csalogató mesemonstrumát mondom  
 A tehenet  
 Szép csüikén fekete folt van halvány homlokán roppant fekete csillag  
 A vihar erősödik de azért jön megy jön  
 Dehogy távolodik egész határozottan közeledik  
 Nem látod jól mert a fehér fehérrel keverve fehér  
 Azért ő mégis jön jön  
 Mindig is jött mindig útban van sohasem állapotodik meg  
 Ha a fehérség forog azt mondjátok hózivatar dühöng  
 Ha a fehérség elcsendesedik azt mondjátok tehén  
 Ime mi mondjuk a tehenet  
 Mindenütt ígérnek a tehenet  
 A tehén pedig csendesen kérődzik amit ígért azt rágja meg  
 Ezek a beváltatlan ígérek  
 A tehén nevet és lehelletével tejfellegeket fúj felém  
 A tehén nevet meleg istáplehelletű a tehén  
 Jóízű zsályafűszag a szája  
 Fényes szemét most lehunyja mindjárt havazni fog  
 Ausztriában már elakadtak a vonatok  
 Nézd most sipít, elhagyja a szusz, összeesik mint a vásári gumimalac  
 Dobd a szélbe a kesztyűdet dobd az arcába tehén-e az  
 A szél nyelve forog a vihar észbontó lármája ez  
 A szél forog a sikság felett mint egy gramofónlemez  
 A tél dértüje alatt forog és gunyolódva sipít  
 Ez a tehén élete ott és a halála itt  
 Két gomolygó füstoszlop között én vagyok a fagyalbokor  
 A bokor megfagyott újja öt szétterpesztett újj  
 A kérdés nyugtalan és kifordított tenyere mered az égre ott

Ezzel a mozdulattal hadonásztak a babiloni zsidók  
 Ez a kérdés a bizonyoson túl követel valamit  
 Holott a bizonyosság alapja a katekizmus szerint a hit  
 Tegnapelőtt hivtalak: a telefonba neveltél mint egy tehén  
 Téged nem érdekel az emberiség  
 Nem akarsz kimenni magadból hallgatod a szakszofónt  
 Elfoglak hagyni és sajnálni fogom  
 El fogsz maradni mellőlem és nem fogod tudni mi miatt  
 Sokszor fogod emlegetni a szavaimat  
 Ez az a kötés, amit senki nem oldozhat fel  
 Mindnyájan elérjük Krisztust mert mindnyájan Ádámtól indultunk el  
 Ugy ahogyan a prófétáknál írva van  
 Én mondom ezt aki birkóztam mint Jákob a bika szarvaival  
 Mérköztem a minotaurusszal Bécs falai alatt  
 Isten megszentelte szavamat és ágyékomat  
 Elöttem hóförgeteg fut, mögöttem árad a vizözön  
 Én mosom kezeimet én felemelem a kezem  
 Tenyerem világít a sötétben a tenyerem mutatja az utat  
 Ahol a tehén táncol ott van a kanyarulat

### A SZÉLÉN BEHAJTVA

Eljött a kökény ideje meghajtotta fejét a kalász és nem aláz-  
 kodott meg  
 A púpos megnyitja púpját elejti trombitáját a csodálatos vadász  
 Végre megértettem rendeltetésemet  
 Sok mindent tudtam amit most megint megtudtam  
 Jelek sisteregnek bennem  
 Egész sötét az arcom és tele vagyok gondokkal  
 Valaki keresztül ment rajtam és elvesztett bennem valamit  
 Idegen dolgok ezek  
 Te a tűzvész visszfénye te a vizesés madara te pedig hervadt  
 koszorú vagy  
 A fekete szőlő csorgó vére  
 Alvadt és édes  
 Ez a város olyan mint az olajcsepp  
 A Kálvintéren a málnabokor  
 (A halottakból darazsak lesznek)  
 Ibykus felett a darvak  
 A homlokom körül a darazsak  
 A szívem mögött az átvilágított szökőkút  
 A fekete angyal

## MIT ESZIK REGGELIRE?

### JÁTÉK KÉT FELVONÁSBAN

Kulisszák nagy ujságlapokat ábrázolnak, hírekkel, hirdetésekkel. Irreális tér. A színészek kissé gépszerűen szavalnak.

#### BALOLDALT

üres tér, ide siklanak előre a kulisszákra leváló hírek szövegei. Színészek maszkkal játszanak, testüket nyaktól térdig fehér vagy színes kartonlap fedi, rajta plakátbetűkkel nevük.

A „Közönséget” négy óriásbábu játsza, a szín két elülső sarkában, magas bárszékeken ülnek.

#### Jelenet az I. felvonásból

A hátsó kulissza egyik felső sarkából srégen leszáll a szín elejére: hír. Helyébe fekete folt. Szöveg, melyet

Közönség 1 (fennhangon olvas):

ÉJFÉLI NÁSZ NEWYORKBAN

A divat utolsó szava

Newyorkból jelentik: James Gould, a baltimore-i ügynevezett sárga ujságrösztt vezértitkárának lánya, Miss Grace Gould, tegnap este házasságra lépett gróf Ange Carrara de la Pommeray francia földbirtokossal. A Carrara-család Franciaország legrégebbi nemesi családjai közé tartozik. Az egyházi esküvőt éjjel 11 órakor tartották. Szertartás után az ifju pár az előkelő násznép kíséretében a Carpentier-Huffman éjféli boxversenyt látogatta meg.

Közönség 2: Nincs szebb, mint a szép nász!

Közönség 3: Szép, de ezért jövök színházba?

Kisasszony (a pénztárból átkiabál): Ne türelmetlenkedjék! Nem tud várni?

Közönség 4: De hol itt az összefüggés?

(A hír eltűnik, mögötte a szereplők maszkkal és kartonnal: menyasszony, vőlegény, pap, Toto, Gould vezértitkár, Násznép 1, Násznép 2, Násznép 3, Leroy Tivadar szelleme. Pap: bíbor kartonban, fehér felírással, Leroy T. szelleme: fekete kartonban fehér felírással, többiek fehér karton, fekete felírás, cylinder, menyasszony fátyolban).

Gould vezértitkár (dobogón): Az ünnepi tósztok előtt kötelességemnek tartom a szónokokat arra figyelmeztetni, hogy e pillanattól kezdve összeköttetésben állunk a washingtoni rádióállomással. Hullámhossz 410. Minden teremben elhangzott szó változatlanul eljut az előfizetők felvevőkészülékébe. Tizenkét millió előfizető. A vezetésem alatt álló tröszt összes lapjai teljes terjedelmükben közlik a beszédeket. (Kezet fog vőlegénnyel, menyasszonnyal) Sok szerencsét!

Menyasszony: Thanks!

Vőlegény: Meilleurs remerciements, cher Monsieur!

(Mindenki tapsol. Násznép 1 (férfi) és Násznép 2 (nő) a szin elejére jönnek).

Násznép 1 (férfi): Templomi szertartás, bankett és ünnep 80.000 dollár. Ünnepi beszédek hat hasábon 120.000 dollár megtakarítás. Netto 40.000 dollár nyereség.

Násznép 2 (nő): A menyasszony toalettje kissé avas. Szoknya abszintszínű volanokkal és strasszbordúrral. A strassz már egy hét óta kiment a divatból. Sonkaújjak és római krepp. Firenzei fej ék narancsvirággal. Panne-bársony és brokátcipő. Ki látott már pistachezöld lábakat?

Násznép 1 (férfi): Látta az új Rolls-Royce-ot? Hatvan lóerő, hidegvíz, melegvíz, rádió, villanykályha, telefon és egy Tizian-freskó. Fess kis nő vagy! (Megcsípi Násznép 2 állát).

Násznép 2 (nő): Tavasszal Afrikába megyünk. Apa vesz nekem egy karavánt! Tevémet bíborszínűre fogom befestetni s egy halványsárga krepdesin burnuszt borítok vállaimra. Olvasta már Déry Tibor új verseit? Tetszel nekem nyúlánk tevehajcsár! (Megcsípi Násznép 1 állát, hátramennek).

Toto (előrejön): Gyengéd barátom, Leroy Tivadar agyánthában elhunyt a minap. Ki gondoskodik ezután habfehér anatómiámról?

Násznép 3 (férfi, előrejön): Derékbőség?

Toto: 70.

Násznép 3: (feljegyzí). Mellbőség?

Toto: 91.

Násznép 3: Cipő- és kesztyűszám?

Toto: 36 és  $5\frac{3}{4}$ .

Násznép 3: Comb hossza térdig?

Leroy T. szelleme (előrejön): Bal comb 43, jobb comb 44.

Násznép 3: Tehát sánta?

Leroy T. szelleme: Nem, de a jobboldalit egy évvel később mértem.

Násznép 3: Tehát nő. Térdtől lefelé?

Leroy T. szelleme: 38. Melegen ajánlom e hölgyet. Földi életemben enyhe és derűs órákat töltöttünk az Elektrik-szállodában. Mióta meghaltam, sajnos már csak néger nőkkel tudok szeretkezni.

Násznép 3: Éjfélkor inkubus formájában nem látogatja volt barátnőjét?

Leroy T. szelleme (sértődötten): Hova gondol! A londoni pszichikai kutatásokkal foglalkozó államilag támogatott tudományos társaságnak vagyok szerződötett kopogó szelleme. Kérdezze meg Richet professzort! Ime névjegyem. Ajánlom magamat. (Háttérbe).

Násznép 3 (Totohoz): Havi 200 dollár, lakás, fűtés, toalett.

Toto: Et les petits cadeaux?

Násznép 3: Dont understand. Megyek a tósztokat hallgatni.

**B** Kisasszony (a pénztárból kikiabál): Cégvezető úr kérem! Állítsa be a rádiót 410 hullámhosszra! Szenzációs nász Newyorkban. Egy fül

**A** Szolga: Az éjjel 11-kor volt!

**N** Kisasszony: Amerikai idő, fiatal barátom!

**K** (A rádiófonográf tölcseré megszólal az asztalon. Előbb berregés).

**B** Fonográf: Havi 200 dollár berberr fűtés toalettber berr et les petits cadeaux berr dont understand berber...

**A** Kisasszony: Úgy látszik komornát szerződöttenek a fiatal grótnénak.

**N**

Násznép 1 (dobogón áll, tósztot mond, többiek a dobogó körül ülnek): Násznép 1 vagyok. Civilben a munka embere. Amerika a munka hazája. A menyasszony családja a munka arisztokráciája. A munka és a vér arisztokráciája egyesülnek. Ez az igazi demokrácia. A demokrácia a munka diadala. És fordítva! Üdvözljük az ifju európaiat, ki nemes hazájából átjött a demokrácia hazájába tűzhelyet alapítani. Hip hip hurrá! (Taps).

**BANKBA** || Fonográf (ismétli): Berrberr Násznép 1 vagyok. A munka embere. Amerika a munka hazája. A menyasszony családja Amerika legnagyobb uzsorása. Az uzsora és az arisztokrácia egybekelése. Ez az igazi demokrácia. A demokrácia a munka kiuzsorázásának diadala. Üdvözljük az ifju és nemes éhenkórászt, ki hazájából átjött a hozományok hazájába tűzhelyet alapítani. Hip hip hurrá! (Taps).

Gould vezértitkár: Brávo!

**N** || Fonográf: Brávo!

Násznép 3: Násznép 3 vagyok. Egy egyszerű afrikai oroszlánvadász. Bocsássák meg keresetlen szavaimat. Dúvadak és kafferek között töltöttem szerény életemet, innét terminológiám. A menyasszony dicsérete: A menyasszony oly karcsú mint egy antilóp. Szeme, mint a gazella szeme. A menyasszony oly fehér, mint a hattyu. Szelíd és kedves, mint a dámszarvas. Pont. A vőlegény dicsérete: A vőlegény erős, mint a tigris és bátor mint a jaguár. Régi francia sörénye, mint a himoroszlán sörénye. Hangja az öserdők szava. Pont. Hip hip hurrá! (Taps).

**BANKBAN** || Fonográf (ismétel): Násznép 3 vagyok. Egyszerű afrikai oroszlánvadász. Bocsássák meg keresetlen szavaimat. A menyasszony dicsérete: A menyasszony kecses és oly karcsú, mint egy elefánt. Szeme, mint a terhes kocáé. A menyasszony oly fehér, mint a hattyú. Kedves és szelíd, mint az antilóptehén megaludt teje. Pont. A vőlegény dicsérete: A vőlegény erős és bátor, mint a gazella. Sörénye, mint a tyúké. Eszes, mint a hiéna. Hangja a merinói juhé. Pont. Hip hip hurrá! (Taps).

Gould vezértitkár: Brávó!

|| Fonográf: Brávó!

Násznép 2 (nő): Násznép 1 (férfi) füléhez hajol és valamit sűg.

|| Fonográf (nagyon erősen): Engedje el a combomat!

(A bankban megszólal a telefon, az idősebb fiú elállítja a gramofont s hal-kan telefonál).

Vőlegény: Boldog, kedves?

Menyasszony: Nagyon, kedves!

(Vőlegény, menyasszony, pap felmennek a dobogóra, a pap egymáséba teszi kezüket, megáldja őket, valamit mormog, menyasszony, vőlegény ígent intenek fejükkel, a szertartásnak vége, taps, lejönnek a dobogóról.)

Menyasszony: Ne lépjen velencei csipkékből szőtt fátyolomra! Istenem!

Vőlegény: Micsoda nevelés! Szándékosan léptem. Minden undorom a velencei csipkéé.

Menyasszony: Ez a grófi gyerekszoba? Bár születtem volna Árkádia síkjain!

Vőlegény: Ott született. Ne emelgesse a szoknyáját!

Menyasszony: Engedje el a karomat! Nem élünk az ököljog korában.

Gould vezértitkár (hátról): Brávó! Indulás a boxversenyre!

(A bankban a fonográf megindul, akadozva :)

**B** Fonográf: Velencei csipke... Árkádia síkjai... berrberr...  
**K** Kisasszony: Szenzációs nász!

**A** (Családapa berohan a bankba, több csomaggal kezében. Ugyan-  
 abban a pillanatban nász sülyesztőn eltűnik, a fonográf elhallgat).

**L**eroy T. szelleme (miközben sülyed): Hívnak... Megyek kopogni.

**N** Családapa: Örület! Örület! A líra felment! A font lement! A kulisz-  
 szában nyomott hangulat. A devizák kedvetlenek. A cukorrépa ideges.  
**K** Török szerencséje örök. A Ganz 56.000. Ki hitte volna? Egy öreg  
 zsidó szívéhez kapott s azt mondta: jaj. A madridi tőzsdén a torea-  
 dorok két ponttal felmentek. Négyszázezret veszítettem...

**K** Kisasszony: (lenézően int kezével),

**B** Családapa (ránéz): ... volna, ha nem annullálom a 20.000 fontot. Cég-  
 vezető úr! Megvette a Metropolitan Railwayt?

**A** Idősebb fiu: (vallat von, valamit morog).

**A** Családapa (leül): Nehéz az élet! Ide jutottam. Ki gondolta volna ezt  
 rólam, mikor a Pampákon nyargaltam! Boldogult feleségem elégszer  
 mondta: Raoul, Raoul, ennek rossz vége lesz! Ne menj te proletárnak!

**N** Arra születni kell. Sajna, soha nem fogadtam meg tanácsát.  
 Idősebb fiu: Itt voltak a villannyal! 5 korona 60.

Déry Tibor

# ÁLMOK

## FÉRFI

1. Nagykerekű kocsin utazott. Két ló volt elé fogva, mellette ismeretlen férfi ült. Ő hajtott, a fordulónál tűnt fel, hogy az előtte levő kocsin cigányok ülnek. A teljes banda bőgővel és cimbalommal húzta a nótát, hátra-hátra kiabáltak, Iszámnak kellemetlen volt ez. Az egyik cigánynak égő szakálla volt. Most megérkeztek a lift elé, a kórházba. A lift különben pater noster volt, most azonban állt. Iszám kérte a nőt, hogy indítsa meg. A nő nem akarta. A nő karoszéke, amely ott állt a lift előtt, gobleinnel volt bevonva. „Hogy megöregedtél,” mondta neki Iszám. A nő kegyetlenül nézett a férfire és a lift megindult.

2. Kék himzett lovon lovagolt széles mezőn. Nem egyedül ült a lovon, egy nő volt mellette, úgy látszott, mintha a húga lenne, de mégis Ella volt. Közvetlenül egy mély gödör előtt, amit senkise vett észre, leszállott a lóról, hozzátámaszkodott, a ló szaladt tovább, ő elesett, de nem szólt semmit, a ló a nővel együtt lezuhant. Most ott ült a mély verem peremén, lenézett, olyan mély volt, hogy nem láthatott a fenekére, rosszkedvű volt, bánkódott, mégis csak szólni kellett volna. Egy tarka kecske ment át a mezőn, eléje ért, megállt, ránézett, aztán tovább ment. Szemben vele az erdőből Fischer jött, Ellával karonfogva. Fischer keményen szólt, kecskeszakálla volt: „Hát neked nem történt semmi bajod? Hát akkor te okoztad az egészet”. Nagy zavarban volt s hogy elterelje magáról a figyelmet, beugrott a gödörbe. Ella sikoltott.

## NŐ

1. Ella egy boltba ment be, az áruház zsúfolt volt, ő egyenesen egy pult-hoz tartott. Az íróasztal mögött Iszám állott. „Sárga selymet szeretnék”, mondta ő, egy rengeteg dobozt vett le a segéd-Iszám a hátamögött álló vagonból. A dobozból nagy tubus került elő, ő csodálkozott, de aztán rögtön megértette, hogy ha a tubust megnyomják, abból kifolyik a sárga selyem. Ez az új csomagolás. Most már senki sem volt a szobában, ők ketten voltak s ő azt kérdezte Iszámtól, hogy mit gondol, jól fog-e állni az arcához ez a szín. Meg kell próbálni. A nyakára tette a selymet, körültekerte a nyakán. E pillanatban hangot hallott, hátranézett, a kirakat előtt ismerősök és rendőrök sétáltak. Érezte, hogy a selymet hátulról húzzák, egyszerre megértette, hogy most fojtja meg őt a segéd.

2. Lépcsőn kellett felmenni a hegyre, a liftajtókon felírás: „Kilátás miatt a felvonó rövid ideig szünetel.” A hegyeken köd volt, nem látszott semmi, egyedül volt, egy szék volt odatéve, leült, vízcsap állott a hegy tetején, inni akart, kinyitotta, aztán nem tudta elzárni, akárhogy erőlködött, folyt belőle a víz. Mindent elöntött, ő le akart menni, kereste a lépcsőt, a lépcső eltűnt, ide-oda kiáltozott, szaladgált, bokáig volt vízben, erre levetkőzött, hogy jobban tudjon úszni, megértette, hogy ő Szomoróy Rafael özvegye és ez az özönvíz.

3. Azt álmodta, hogy nehéz álm után felébredt. Felült az ágyban és látta, hogy a sarokban álló tükör megmozdul. Ahogy közelebb jött, meztelen férfitest lett. Ő kiugrott az ágyból, ing nélkül volt, a másik sarokba szaladt, a test jött feléje. Rémülten, dermedten állt ott, a test Iszám teste volt, de a nyakon undorító, vigyorgó, szakállas fej ült. Ő a két kezével eltakarta az arcát, sokáig állt ott így, a lélegzetét is visszafojtva. Most hangot hallott. Iszám hangja mondott egy undorító szót. A két kezét lekapta, felnézett: a fej eltűnt. Iszám meztelen teste fej nélkül közeledett. Mikor egészen közel volt, a kar felemelkedett. Érezte, hideg az újj, ami véres keresztet rajzol a homlokára.

NÁDASS JÓZSEF

**F**

FILM

**I**

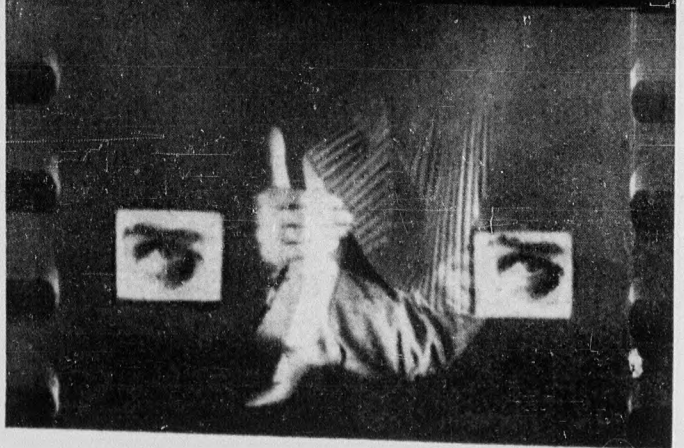
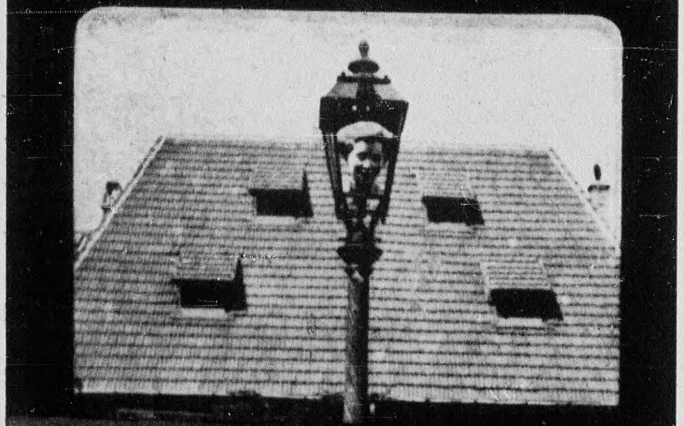
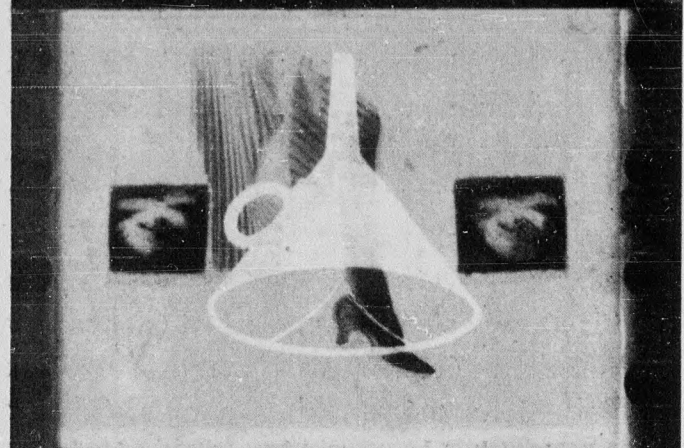
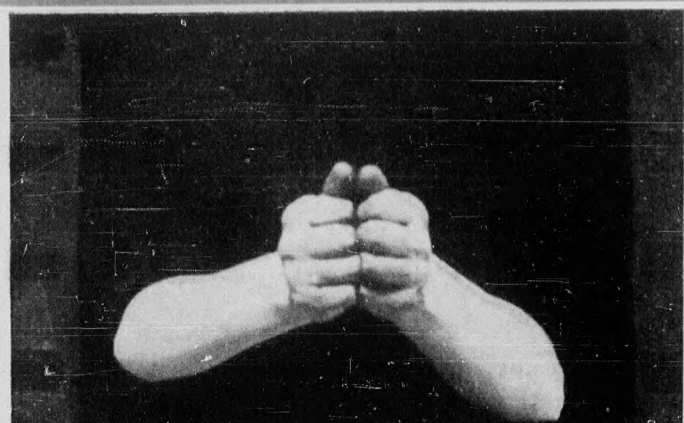
FILM

**L**

FILM

**M**

A film nem az emberi cselekvést reprodukáló művészet. A mai naturalista film legnagyobb hibája és tévedése, hogy egy cselekvés-sorozat ábrázolásával próbál önálló alkotást létrehozni. A cselekvést ábrázoló különböző fényképfelvételek között van ugyan filmszerű folyamatosság, de az csak kevéssé ellenőrizhető. Az ilyen filmek végignézésénél a szemlélő a különböző képek értelmi összekapcsolásával teremti meg azt a mesét vagy történetet, melyet a képek időben egymásután elmondani próbálnak. Belső és filmszerű asszociáció ezekben a filmekben nincs, csak a téma, melyet közölni próbálnak, kapcsolja össze és irányítja a felvételeket. Egy uccafelvétel után nem azért következik egy szobafelvétel, mintha a kettő formája megkövetelné a törvényszerű folytonosságot hanem, mert egy külső és független, a legtöbb esetben értéktelen téma követeli ezt a kapcsolatot. A kép-egység tehát nem lelhető fel még azokban a munkákban sem, amelyek a különböző művészi megmozdulásokkal kapcsolatban újabb és őszintébb megoldást próbáltak keresni. A figyelem minden esetben a téma vagy a mese felé fordult és érintetlenül hagyta a film legközvetlenebb eszközeit, amelyekkel az kifejezi értelmét. A kifejezési eszközök, a felvételek és képek összefüggése teremti meg a filmalkotást és nem az az illúzió, mely a filmet végignéző emberben éled. Az illúzió többnyire naturalista alapú s egy életben megtörténhető esemény vagy kaland reprodukálásában éli ki magát. Ez az illúzió azonban épp annyira csalás, mint a naturalista filmek illúziója. Mert az előttünk pergő filmen nem léteznek kocsik, emberek vagy bármilyen tárgyak, hanem csak a fehér és fekete fénynek különböző formájú alakulásai. Ha ezek a formák hasonlítanak is egy valóságban élő tárgyra, más törvények szerint mozognak és más az életük. Minden műfaj önmaga arcára alakítja át azt a tartalmat, melynek elmondására kényszerült. A film is csak olyan dolgokat jeleníthet meg és mozgathat, melyek sehol másutt nem bírnak hasonló élettel. A formák és tárgyak úgy reagálnak egymásra, ahogy az csak filmen lehetséges. Konzekvensen és könnyörtelenül meg kell találnia tehát a filmművészetnek is önmaga kifejezési eszközét és önmaga témáját. A kifejezési eszköz minden bizonnyal csak a lefotografált valóság útján létrejött filmfelvétel lehet és a téma a felvételek egymásközi mozgása, változása, esetleges ritmusa. Történetek is kelhetnek életre a képek pergésében, de szigorúan kapcsolatban kell lenniök a képek formájával és számolniok kell ezeknek a formáknak filmszerű tisztaságával. Történetek és témák lesznek ezek, melyeket csak a film adhat elő és melyek szorosan hozzátartoznak majd a műfajhoz. A kifejezési eszközök, a valóság lefotografálása és külön képpé való átdolgozása önálló törvényekkel bír és ezek a törvények különböznek a fényképéitől. Ha elfogadjuk a mai okkutató kritikának azt a megállapítását, hogy a film-művészet a fényképezésből született, úgy számolnunk kell azzal a tulajdonsággal, mely a fényképet a fimtől élesen megkülönbözteti. A mai ipari filmek gyakran csak mozgó fényképek. Az igazi film nem mozgó fénykép, tehát nem a valóság illúziója, nem külön-



GERÖ GYÖRGY  
FILM JÉBÖL

böző arcoknak és tárgyaknak a normális életben előforduló mozgása, hanem film abban az értelemben, amit a mozgás adekvát önmagában jelent. A film témája a változás. Ez realizálódhat különféle tárgyakban és szereplőkben. De ezek a szereplők sohasem egy történet értelméért vannak, illetve csak akkor, ha a történet értelme maga a mozgás. A fényképezőgép jelentősége a filmnél inkább a technikával való szoros kapcsolat kifejezésében emelkedik fontosságra. A film gyártási módja erősen befolyásolja majd a film jövőjét s ez az oka annak, hogy rövid időn belül a filmnek meg kell találnia szükségszerű és őszinte kifejezési eszközeit. Így a maga javára fordíthatja majd azt a különleges szituációt, hogy — mint művészet — ipari származású. El kell következnie a jelszónak: film a filmért.

Az expresszionizmus és a többi irodalmi és képzőművészeti mozgalom károsan befolyásolta a film fejlődését. Egyrészt a képzőművészeti hatások akadályozták meg a fejlődést vagy térítették le azt a helyes útról, másrészt az egész forradalom, melyet előidéztek, a díszletek és a téma körül történt meg. A díszletek átvettek egy expresszionista stílust, a téma pedig fantasztikus lett, de a felvételek, a képek és a téma között szorosabb és belsőbb összhang nem jött létre. Egging készített ugyan néhány filmet, melyek folyamatosabbak és egységesebbek voltak az eddigi filmeknél, de Egging is képzőművészeti területekre tévedt. Filmjeit rajzolta és nem fotografálta. A felvevőgép pedig, mikor a valóság egy részét a fényérzékeny lemezre absztrahálja és azon annak formáját megváltoztatva új alakokat és összefüggéseket hoz létre, egyedüli alapfeltétele a filmnek. Egging egyenként készült rajzait filmre vitte, tehát nem csinált mást, mint azokat a rajzokat kicsinyítve vetíthetővé tette. A rajzok megmaradtak rajzoknak, tehát film, mint külön forma nem alakította őket a maga egyéni jellegére. Azok a munkák pedig, melyek expresszionista díszletekkel játszottak le egy szokatlan és utópisztikus eseményt, csak a mai színpadtörekvéseknek adtak helyet a filmben. Míg azonban ezek a történések a színpadon beszéd mellett folytak le, addig a filmen épp oly sután és ügyetlenül hatottak, mint egy megfilmesített operett vagy regény. A beszélő filmet is a színpaddal való összehasonlítás teszi filmszerűtlenné. A film síkszerű, míg a színpad vagy a valóságban élő ember térben áll. A térben élés szükségszerű velejárója a beszéd, mert hiszen az anyag, a test is eredeti állapotban van jelen. A színpadon szereplő és beszélő emberek egyúttal valóban élő emberek is. A filmvászonra vetített emberi száj azonban már más tulajdonságokkal rendelkezik. Síkszerű és anyaga a fény különböző elhelyeződése. Más célból is vetítődött a vászonra, mint hogybeszéljen. A film sokkal inkább a képszerűség formájához kötött, semhogy beszélő lehessen és ha ez technikailag megvalósíthatóvá is válik, csak újabb akadályt jelent majd a film fejlődésében. A film homogén, egyanyagú művészet és itt az összetalálkozás a zene önmagába zárt és homogén jellegével.

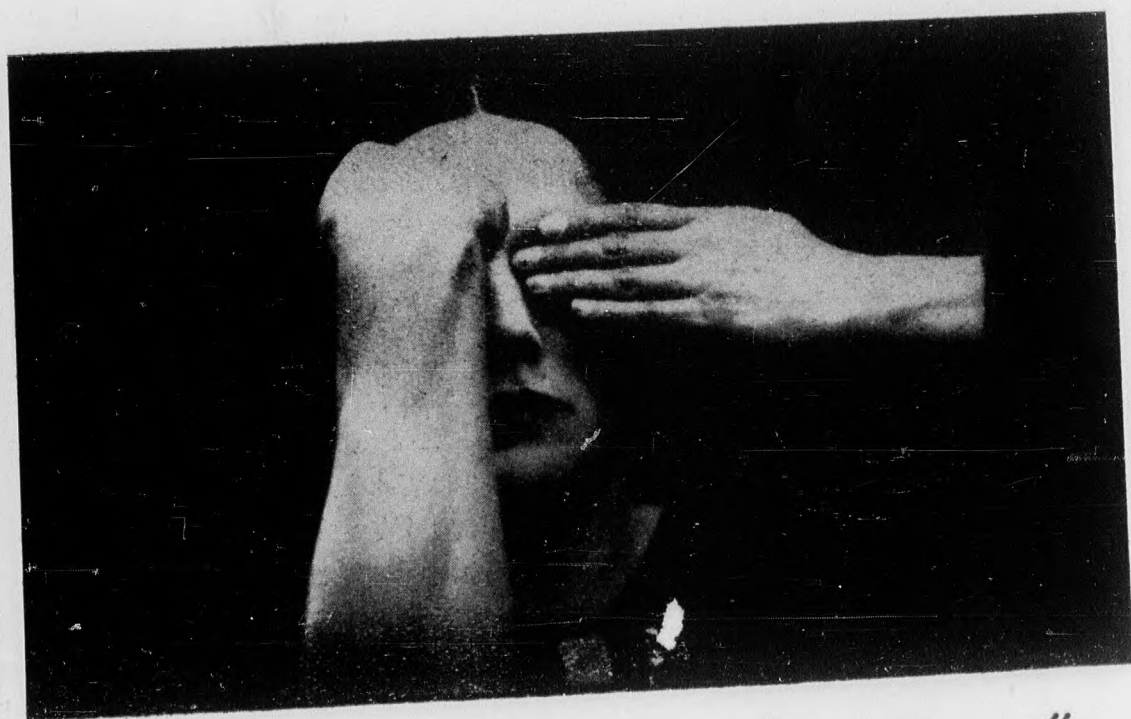
A színes film is ellentmondást jelent a filmszerűséggel. A szín egy képen, mint a kompozíció része szerepel. (Több szín összefüggése a képen: statikus jellegű). Filmre képzőművészeti formájában sohasem vihető, mert divergál a film belső lényegével. Homogén színek azonban különböző ideig pergetve és egymást fel-

F I L M F E L V É T E L



G E R Ö G Y Ö R G Y

M O N J O L Á N R Ó L



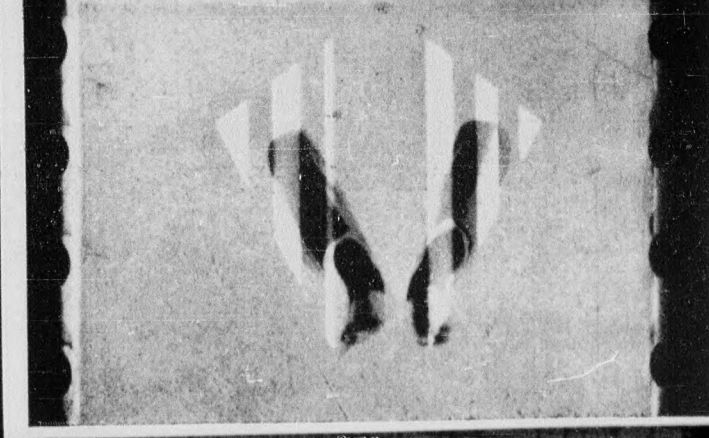
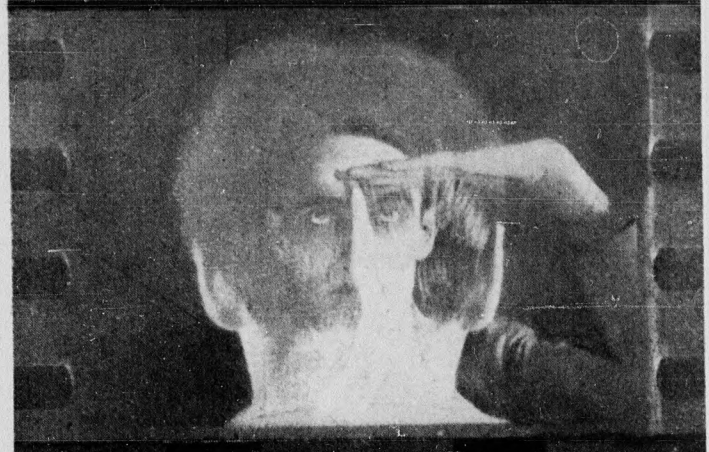
G Y F I L M J É B Ó L

váltva felhasználhatók egy filmkompozícióban, de itt a szín, mint anyag van jelen a mozgásban.

A filmszallag apró sorozatos kockái egy mozgó folyamat különböző mozzanatait őrzik. Ezek a történés-részecskék időben egymásután pergetve egészzé állnak össze. De figyelemreméltó a filmszallagnak az a tulajdonsága, hogy ily módon felbontja az időt és egy eseményt gyorsabb vagy rövidebb idő alatt játszat le. Az időnek a film maga arcára való átformálása is a műfaj absztrakcióját bizonyítja. A film időbeni művészet, de maga teremti meg az idő törvényeit.

Az anyag tulajdonsága is megváltozik a filmszallagon. A dolgok elvesztik merevségüket és keménységüket. A gravitáció törvénye érvénytelen a filmen, hiszen egy eldobott kődarab megállhat a levegőben. Ebből a jellegzetességből következik a film-művészet legfontosabb és legértékesebb lehetősége, a különböző fotografiák egybekopirozása. A negatív és pozitív s az újra diázott filmkópiák egymásközi viszonya, a filmképen az alakok esetleges kitakarása, a gyengítések és az előhívóval történő túlhívások, az átmenetek s a képek egymásba úsztatása, a különböző exponálási idők alkalmazása ugyanazon a képen és még számtalan technikai fogás emelkedik már-már metafizikai magasságra és dönti el a film és az összekopirozások sorsát. Míg a fényképen ezek az összekopirozások halottak és képszerűek, addig a filmen egy mozgó és külön élet jelentőségével bírnak. A felvétel tárgyának szuggesztív és felejthetetlen tételét hibázta el a legtöbb mai film. Mennél bonyolultabb és mennél több dolog van összekopirozva egy filmfelvételen, annál fontosabb a formák előnyös felhasználásával a néző előtt azt emlékeztetessé tenni. A folyamatosság, a képek asszociációs egybekapcsolódása a néző emlékezőtehetségén épül fel. Minden változás felismerésének előfeltétele az összehasonlítás. A mai filmek a háttér elrészletezésével elzárták maguk előtt ezt a szükséges szuggesztivitást. A háttér alkalmazása ellentétben áll a film karakterével. Egy film, mely absztraktabb és filmszerűbb felvételeket próbál feldolgozni, háttér nélkül kell, hogy dolgozzon. A háttér maga a levegő, az üres, a jelenetek a levegőben játszódnak le. A figyelem központjában tehát mindig a mondanivaló tárgy áll. Az változik és kapcsolódik bele új formákba, mert a néző, akinek a szemében a film egy egységes alkotássá áll össze, csak a látás előtérbe-állított és kihangsúlyozott tárgyára emlékszik és nem az azt kísérő díszletekre. A naturalista filmek megszűnésével vele kell, hogy járjon a háttér megszűnése. A film fokozatos fejlődése ki kell, hogy küszöbölje az olyan felvételeket is, melyek feltűnően mutatják hogy egy tárgy egészéből külön kis részletet szakítottak ki a fotografálással. A kép széle, ahol elvágja a tárgy folytatását, egyúttal megszünteti a kompozíció egységességét és a nézőben egy utánérzést hagy hátra: itt még valaminek következnie kellene, ami nem fért el a vásznon. Ha ez a valóságban nem is így van, mégis a tökéletlenség érzését kelti. A premier plan fotografálást csak ott szabad alkalmazni, ahol nem bír a valóság hű megmutatásának jellegével és ahol ez az utánérzés nem állhat be. Ha a kép egy önálló és antipszihikus mozdulatot vetít elénk, úgy önálló törvényekkel rendelkezve újszerű hatást ébreszt. Nem emlékezteti többé a nézőt a naturalista arcra vagy kifejezésre, tehát a premier plan elveszti

G  
E  
R  
Ö  
G  
Y  
Ö  
R  
G  
Y  
F  
I  
L  
M  
J  
É  
B  
Ó  
L



régi jelentőségét, csak egy mozdulatot állított meg vagy kapcsol be a folyamatosságba. Az antipszichikus és rendszerezett mozdulatok, melyeket egy ember vagy egy állat végezhet, a filmszerűség követelményeit teljesítik. A nevetés illúziója szolgálhatja a valóságot, az örömet vagy meglepetést. Míg egy ilyen antipszichikus mozdulat független a naturalista filmek ábrázoló módszerétől.

Színésznélküli lesz-e a jövő filmművészete? Ez a kérdés vetődik fel számtalanszor a filmjáték, a mimika, a mozdulatok filmszerű kritikája kapcsán. Az állásfoglalás itt a legnehezebb. Bizonyos azonban, hogy a képek és jelenetek elvesztve tematikus jellegüket és mindenáron a valóságot ábrázolni akaró beállítást: a filmművészeknek csak objektív testekre és figurációkra lesz szükségük és nem illúziót keltő színjátszásra. Egy munka filmszerűtlen arcokat, elmosott árnyéknélküli kifejezéseket is dolgozhat fel, ha mondanivalója azt megkívánja. Mert a lefotografált forma, mint anyag, lényege a filmnek. Tulajdonsága és vonzóereje határozza meg a műalkotás irányát, nem pedig a téma. A film tehát nem programszerűen fogja kiküszöbölni a színészeket „a filmszínészt”, hanem a következetes és filmszerű fejlődés észrevétlenül hajtja ezt végre. Valószínű, hogy szükség sem lesz külön filmszínészekre. Azok a kísérletek azonban, melyek Németországban marionettekkel folytak le, nem jártak sikerrel. Egy különös íz, a merev bábszerűség kiérződött a képekből és különben is ezek a figurák csak szimboliztikus témájú filmeknél használhatók fel. Próbálkoztak még mimikai kompozíciókkal, de ezek a munkák pszichikai területekre tévedve, végkép elvesztették filmszerűségüket.

A filmek megvágása, ahogy a különböző felvételek egymáshoz vannak illesztve, döntik el a műalkotás értékét. Érdekes megjegyezni, hogy épp ez a munka, melyre a legkevesebb figyelmet fordítottak eddig a rendezők. Ahogy egy filmet megvágják, a felvételnek egy részét különböző helyekre beosszák és azokat ismétlődni hagyják a vetítésben, képezi a munka folyamatosságát. A folyamatosághoz esetenként hozzájárulhat az azelőtt lejátszott képek egy rövid villanásra való visszaidézése, ami által ellenőrizhető a formák következetes és szabályos asszociációja. Míg a mai ábrázoló vagy elmesélő filmekben is absztraktabb és filmszerűbb levegőt teremthet egy hozzáértő beosztás: a megvágás. A mozgóképszínházakban a film lepergetése, egyes részeknek gyorsabb vagy rövidebb idő alatt való mozgatása is nagy fontossággal bír. Ezzel azonban még távolról sem törődnek a mi bemutatóink. A kollektív művészet, ahol számtalan művész egyesíti munkáját, hogy végül egységbe foglalva a közönség elé kerüljön s kifejttesse szociális erejét, még a vetítésben sem találja meg a szükségszerű és egészséges kifejezési formát. A film vetítéséhez a gyárakban külön utasítást kellene mellékelni. Művészi szempontokból a film vetítésének legalább oly fontossága van, mint a fotografálásnak. Mert a filmet látni kell, tehát alkalmassá kell azt tenni a látásra. Az összes eddigi műfajok közül a film a legegyszerűbb és legellenőrizhetőbb eszközökkel dolgozik. Egyedül a látnitudás kultúrájára épít.

GERŐ GYÖRGY

## PAUL ELUARD VERSEIBŐL

Poharak koccannak össze, kígyók tej után kutatnak a ködben, a ködben, ahol egy selyemből és gyapjúból szőtt torony eltűnik. Ide léptek be mult éjszaka az asszonyok, s magukkal vitték gyöngeségüket. Idegen volt számukra a föld, végnélküli bolyongásaik, vágyódó lépteik számára: szerelmüket hiába keresték. Szép korszak nagy bronzvidéke, a te lágyan hajló utaidon át futott el a nyugtalanság.

Elvesznek majd az illatoknál is lágyabb gesztusok, a hatalomnál fényesebb szemek; kiáltás hallatszik majd, átok és fogak csikorgatása.

A lepihenő férfiak már csak a feledés atyjai lesznek. Lábuknál hasztalan diadalok méltóságában áll a kétségbeesés, a kéklő ég glóriájában, melyek valaha a mi díszünk voltak.

Egy nap belefáradnak majd, egy nap harag önti el őket, lángoló óramutatók, szurokálarcok és az asszony felemelkedik, veszélyes kezekkel, szemében a kárhozat, feldúlt teste ragyog és ragyogni fog minden időben.

És a nap kivirágzik újra, mint a mimóza.

## HARAG NÉLKÜL

Pillák könnycseppjei, szenvedők szenvedése  
Hasztalan szenvedés és szintelen könnyek.  
Nem kérdez ő semmit, érzi mi jöhet még  
Börtönében szomorú és szomorú ha szabad.

Szomorú idő van és oly sötét éjjel  
Hogy eltévedne ottkűnn a vak is. Az erősek  
Ülnek, a gyengék tartják a hatalmat.  
A király fáradtan áll a királyné széke mellett.

Mosoly és sóhajtás. A vakok szemében,  
Gyávák szájaiban rossz átkok rohadnak.  
Ne érints semmit: ez éget, az lángol!  
A kéz útja a homlok és hazája a zseb.

Egy árnyék. . .  
A világ minden szerencsétlensége  
És rajta szerelmem  
Mint meztelen állat.

## SEMMI

Egy madarat tesz az asztalra és becsukja a spalétát.  
Fésülködik, kezében a haja, puhább mint egy madár.

\* \* \*

Jövendőt mond. És nekem kell igazolnom jóslatát.

\* \* \*

A megkínzott szív, a meggyötört lélek, az összetört kezek, az ősz haj, a rabok, az egész víz rajtam fekszik mint egy nyitott seb.

Fordította: Illyés Gyula

## AZ ANTITECHNIKUS POLGÁR

Budapest lakóinak nagyrésze a civilizációs igények legalacsonyabb fokán él. Ebben gyökerezik az is, hogy millió baja között lakása is kényelmetlen, alaprajzilag zavaros és drága. A berendezés komplikált, célját tévesztett. Ehhez járul még, hogy a polgári lakások 80 százalékában nem működnek a technikai berendezés objektumai. Pl. nem szól a villanycsengő, nem zár jól a vízcsap, az angol-klozet ülőkéje levált forgópántjairól, a fürdőszobai vízmelegítő rossz. A lakó tulajdonát képező tárgyak közül ugrik, centimétereket kihagy a varrógép, a szekrény nem zárható, az esernyő alig nyílik, a ruhakefe ragad, mert enyves szerkezetét borító fateteje rég lehullt.

Mik az okai ennek az általános technikai leromlottságnak?

Bérlő és bérbeadó viszonyáról nincsenek egyszerű, ki nem játszható rendelkezések. A mai, államilag támogatott renoválások csak a külsőre szorítkoznak. Bent a fürdőszobában, mely jellemzően a legelhanyagoltabb, málló vakolat hull a kádba. Bent senki nem javított. Bérbeadó nincs kötelezve. Pedig a lakás használhatósága a bensőn múlik. Bérlő más tulajdonára nem költ, bevételei a vegetatív életre sem elegendőek.

S az apró tárgyak teljes elhanyagoltsága? Ami költség nélkül, vagy minimalis gonddal helyreállítható lenne? Az évek óta nyeletlen szénlapát. Nem záródó, kidagadt ablak.

A fenti okok mindezt csak részben determinálják.

A polgár nálunk általában antitechnikus jelenség. Gépi, műszaki, ipari szerkezetek civilizációja idegen neki. Ami technikus ösztöne esetleg volt, iskoláiban „lelki”-vé szublimálták. Kézügyességét nem fejlesztették. Nemhogy

magá tudna köznapi szerszámokhoz, hanem az iparost is lenézi. Csak a szellemi, spekulatív munkát becsüli. Nem igényel lakást, hol minden jól működik, jókarban van, tiszta, egyszerű. Szép-fogalma rég meghaladott. Pár olajkép, csendélet, féligvetkezett akt a falon, álperzsa a parketten, faaprítással tönkrevet, lábtörő burkolatmaradványok a konyhában. Ez az „otthon”. De zománcmosogató felett automatikusan záró, pocskékolást megakadályozó csap, mosható csempe a falon, pormentes, ép burkolat a talajon, ma nem ez a „szép.” Kis villanymótorral, fáradtság nélkül, zajtalanul működő, kevés helyet foglaló varrógép. Még se nézte a mintavásáron. Nem tudja, hogy idegei megegyszerannyi ideig maradnak jók a környező dolgok architektonikus rendjében, mechanikus, jólműködő eszközök használatával. Nem tudja: szép az, ami hívatásának legrövidebb úton, hiány nélkül megfelel. Technikustól rendezett, hierarchizált szépség. Egyszerű, praktikus, gazdaságos szerkezetek. Gondos karbantartás. A jól berendezett lakás fogalma, hasznának értékelése, egészségfenntartó szerepe: ismeretlen terület ma.

Új szép, új rend, új igények más összetevők eredői, mint a maiak. Ezeket az összetevőket kell életrehívni. Új igényeket kell tudatosítani.

A jövő embere ismerni fogja a technikai szépséget. Megteremti a maga egészséges miliójét. Minden működik. Rend. Gazdaságosság. Új szépségek.

Az antitechnikus polgár helyére teljes technikai lehetőségeket igénylő embert nevelni: ez a feladat.

FORGÓ PÁL

## Vannak-e halálösztöneink?

Freud „Jenseits des Lustprinzips” című munkájában elhagyja a lélektani kutatás induktív formáját és a metafizika területére lép át. Az életnek egy dualista ösztönelméletét állítja fel, mely szerint a hangos és feltűnő életösztönöknek, az „Eros”-nak ellenében csendesen, nagyrészt öntudatlanul ható halálösztönök működnek a szervezetben. Freud említett munkájában kijelenti, hogy sem az elméletet, sem pedig — igen szellemes — metafizikai megalapozását nem tartja a pszichoanalízis rendszere biztosan megalapozott részének. Nem lesz tehát túlságos „eretnokség”, ha a halálösztönök elméletét kritika tárgyává tesszük.

A tudományos kutatás ökonómiájának egyik fontos elve, hogy új, az eddigiektől elütő erő vagy ösztön bevezetése csak akkor engedhető meg, ha valamely jelenség a régiek segítségével semmiképpen sem magyarázható meg. A jelen esetben azonban e sorok írójának úgy tűnik fel, hogy ez az eset nem forog fenn és a titokzatos halálösztönök bevezetésére szükség nincsen. Azok a jelenségek, melyeket Freud a halálösztönök működésének tulajdonít, ezek nélkül is magyarázhatók eddigi természettudományunk alapján.

Az energiátannak második főtétele az u. n. entropia elv, vagy az energia degradációjának elve, amely szerint bármily folyamat történjék is valamely a környezettől elszigetelt testrendszerben, a hasznosítható energiának egy része használatatlanná (pl. diffúz meleg) alakul át. Az elvnek Boltzmann fizikus adta meg mechanikai interpretációját, amely így fogalmazható: Valamely testrendszer magára hagyva csaknem bizonyosan átmegy kisebb valószínűségű állapotból nagyobb valószínűségű állapotba. Már pedig minél rendezettebb valamely állapot, annál kisebb a valószínűsége, minél rendezetlenebb az állapot, annál nagyobb a valószínűsége. A magára hagyott szerves rendszer tehát a rendezettebb állapotból a rendezetlenebb állapot felé halad és egyensúlyba akkor jut, mikor az adott körülmények közt legnagyobb mértékű rendezetlenséget elérte. Így pl., ha két egymással érintkező gáz egymással nincs keveredve, ez igen erősen rendezett állapot, melynek kicsiny a valószínűsége. Ebből az állapotból a magára hagyott rendszer magától át fog menni a rendezetlen, nagy valószínűségű állapotba: a két gáz keveredik. Ellenben a gázkeverék magától nem fog szétválni. Ha a két gázt szét akarjuk választani, ez bizonyos energiabefektetéssel jár, de még sincs jogunk a gázok keveredési **ellenerejéről** beszélni, mert a gázok keveredését nem valami specifikus erő, hanem univerzális természeti tendencia hozza létre.

Az entropia elvet exakt formában a fizikai és kémiai energiátanban alkalmazzák. Azonban szerepe lehet a szerves formák létrejöttének és különösen szétválásának folyamataiban is. Bevezethetjük a forma valószínűségének (forma-entropiának) fogalmát. Minél szervezettebb valamely anyag, annál rendezettebb az bizonyos teleológiai elvek szempontjából és annál kisebb valószínűségű az állapota. Minél szervezetlenebb, kaotikusabb, feldúltabb valamely anyag, annál rendezetlenebb a formája és annál nagyobb állapotának valószínűsége. Az entropia elvet úgy általánosíthatjuk: ha az anyagra specifikus formáló erők nem hatnak, úgy az anyag a szervezethez állapota felé halad.

Ezzel persze a tudománynak meglehetősen homályban lévő területére lépünk és fogalomalkotásainkkal igen óvatosoknak kell lennünk. Így a kristályt a puszta szemlélet is, a röntgenspektroszkóp is gyönyörűen rendezett anyagnak mutatja, amelynek igen nagy az állandósága is. Az élettelen szilárd anyag mindig kristályokban formálódik, (illetőleg mikroszkopikus kristályok halmazává. \*)

\*) Az üveg látszólag kivétel, nem kristályos. Azonban az üveget a fizika túlhűtött folyadéknak tekinti.

Ellenben a kristálytalan szilárd anyag (kolloid : haj, sejtfal) az élet hatása alatt jön létre. Az ilyen formátlan anyagot rendezettebbnek kell tekintenünk a feltűnő geometriai formákat mutató kristályos alaknál. Ahol a magasrendű szervezet kolloidális részében (izom) kristályok lépnek fel (mint pl. epekövek, hólyagkövek) ott azok dezorganizációs folyamat szimptomái. A forma-entropia elvének exakt fogalmazása persze igen nagy nehézségekkel jár, mert igen nehéz valamely szervezet magasrendűségét, valószínűségét matematikailag jellemezni.

Hogy az energiátan második főtétele érvényesül-e a maga egészében élő szervezetek esetében, arra nézve megoszlanak a vélemények. Az izom olyan motor, mely kémiai energiát alakíthat át mechanikai energiává, hőenergia közbeiktatása nélkül. Ezt az átalakulási processzust nem ismerjük, azért az entropia elv érvényessége felett való vitát még nem tudjuk eldönteni. Ellenben egészen bizonyos, hogy az élő anyagban is érvényesül az elemi rendezetlenség állapota felé való haladás univerzális tendenciája. Hogy az anyag mégis formálódik, ezt jelenlegi tudásunk mellett szükségszerűen, formáló erőknek, — nevezzük őket bárhogyan — kell tulajdonítanunk. Az élelősztonök feltételezése tehát indokolt. Ellenben a csendesen és titokzatosan működő halálősztonök feltételezésére szükség nincs, mert a kaotizálódás az anyag univerzális tendenciája. Ha ezt a tendenciát külön, csak szervezetekben működő őszton hatásának tulajdonítjuk, úgy a fölösleges perszonifikáció vagy demonizáció hibájába esünk. Az öregedés, halál az anyag univerzális destruktív **tendenciáinak** győzelme a folyton gyengülő, majd megtörő formáló erők felett. Persze megmarad a nagy kérdés, mi okozza a formáló erők gyengülését? A belső elválasztási mirigyek működésének csökkenése? De miért fokozódik le ezeknek a működése? Formáló energiáit a szervezet fokozatosan az ivarsejteknek adja át? Ködös elmélet. Elfogadható felelet még kilátástalannak látszik.

**Freud** saját maga által még nem alapozottnak tartott halálőszton elméletét tovább építi „Das Ich und das Es” című munkájában. Azon a nézetten van, hogy a rejtett halálősztonök tudatossá is válhatnak rombolási, kegyetlenkedési vágy: szadizmus alakjában. Az önszemély ellen irányuló szadizmus: a mazochizmus. Felfogásunk szerint ez a feltevés is teljesen felesleges. A szadizmus bizonyos mértékig az Erosz-nak **normális** parciális ősztone. Hogyan magyarázható a nemi apparátusra kiterjeszkedő, azt működtető rendkívül erős **instrumentális** őszton elismerése nélkül, hogy a kultúrember, aki normális viszonyok között embertársával minden erősebb testi érintkezést, márcsak jól motivált tisztasági szempontból is kerül, az Erosz hatása alatt oly kiterjedt és mélyreható testi érintkezésre képes legyen, mint ez a koitusznál történik? Különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a szexuális apparátus a **másoknál** undorítóan érzett kiválasztási funkciókkal van kapcsolatban. Ennek az ellenkezésnek legyőzése a nemi apparátust normálisan működtető erős őszton feltételez: ez a normális szadizmus. Nőknél, a passzívabb viselkedést tartva szem előtt, talán inkább a mazochizmust tarthatnánk indokoltnak, azonban itt a legyőzetésért és a (bár libidinosus tónusú) megkínkoztatásért való bosszúállás ősztone válthat kiszadisztikus jelenségeket (pl. harapás).

A szadizmus tehát a nemi apparátushoz kötve normális parciális ősztone az Erosznak. Perverzióvá akkor lesz, ha nem a szexuális apparátusra lokalizálódik vagy infantilis állapotban, lokalizálatlanul marad (mint ez **Freud** régebbi szexuál elméletének megfelel).

Ami pedig egyes neurotikusok vagy a melankóliás elmebetegek szadisztikus lelki vagy testi önmarcangolásait illeti, itt sem kell túltengő halálősztonöket feltételeznünk. Természetesebb magyarázat, ha itt is, mint a daganatok tanában a korreláció felborulását tételezzük fel. Ahogy a daganatsejt valamely okból ki-

kerül a szervezet kiegyensúlyozott, korrelatív működését biztosító erők uralma alól és burjánozva az anyaszervezetet rombolja, úgy a szadizmus parciális ösztöne is kiszabadulhat valamely okból (az okot éppen a pszichoanalízis hivatott felderíteni) az ösztönök harmónikus gyűrűjéből és elhatalmasodva az egyén vagy a külvilág ellen törhet. Mindezek, úgylátom, egészen plauzibilis feltevések, melyek feleslegessé teszik, hogy a szadizmust, mint külön misztikus halálösztönök egyik megnyilvánulási formáját fogjuk fel.

Fenyvesi Andor

## ÚJ FRANCIA KÖLTŐK vagy a bemázolt szultánok cylinderben

Molnár József és Tamás Aladár mázolta be őket, legtöbbjét Molnár József és olyan tehetségtelenséggel, bornírtsággal és mégis oly arcátlan kegyetlenséggel, hogy az illető úr megérdemelné, hogy saját magát is bekenjék, avec de la m... ízelítőül.

Semmi kedvem az udvariassághoz. S mivel ezek a fordítások a magyar nyelvre épp oly gyalázatot jelentenek, mint a francia költészetre, lemondok a lényegbevágó taglalásról és megelégszem a figyelmeztetéssel: óvakodjon a gyanútlan olvasó, hogy ezek után a csikorgó nyelvű „fordítások” és a tárgybeli abszolút tájékozatlanságot nyakatekert fraziszokkal köntörfalazó „bevezetések” után alkosson fogalmat magának a modern francia líráról.

Sem Molnár József, sem Tamás Aladár nem tud magyarul. Ami pedig a francia tudásukat illeti, az ember megdöbbenve áll meg arra a szemérmertlenséggel vegyülő ostobaságra, amivel a fordítók a feladat megoldásához fogtak. Legyen elég az egyik, taláalomra felütött fordítás leggőrombább imbecilitásaiból néhány példa.

Apollinaire „Dans l'abri-caverne” c. versét Molnár József vette kézbe:

„Ce qui y tombe et qui vit c'est une sorte d'êtres laids” mondja Apollinaire, vagyis: „ami odaesik és ott él, valami rút lény az.” Ezzel szemben Molnár úr, aki még a voir és vivre ígéket sem tudja megkülönböztetni, így fordít: „az, aki behull és látta, az megborzad rajta.” Valóban borzasztó. Vagy: „je me console de la solitude et de toutes les horreurs en imaginant ta beauté”, ami Molnár szerint: „a magánnyal és az iszonyatokkal vígasztalódom — szépségedre gondolok,” holott Apollinaire éppen kedvesének szépségére gondolva, elüzi a magányt és a háború borzalmait. Avagy, hogy még mindig ugyanannál a versnél maradjunk: „Des coins de cassures sont arrachés par le passage des types de ma pièce.” Ez aztán minden képzeletet felülmúl. „Gyötrő töprengéseim színepei mosták le a sarkok hasadásait.” Honnan a fenéből gyötörte ki Molnár úr ezeket az Apollinaire-re nézve annyira kompromittáló marhaságokat?

Elöttem a kötet s nincs egyetlen oldala, amelyet ne firkáltam volna tele javításaimmal. Nem érdemlik meg, hogy részletesen foglal-

kozzunk velük. Hogy Tamás nem ismerve a higany francia elnevezését, a termométerben egyszerűen Merkúr istent kergeti fölfelé? Hogy Molnár nagylelkűen épít Marseilles-ben egy Vieux-Pont nevű hidat és szemrebbenés nélkül lenyeli az egész Régi Kikötőt? Hogy ugyan csak ő sultane-t, ami török bástyát, vagy hadihajót jelent, érthetetlen kegyetlenséggel elszüllyeszt, mondván:

... a tenger a paradicsomba viszi a mázolt szultánokat. Hogy ugyan csak ő, Éluard tépelődéseit egy ócska cylinderbe teszi, holott cylindre nem kalapot, hanem hengert vagy tartályt jelent? Hogy Tzara kutyái felülmúlják az árveréseket? Hogy váratlan fordulattal a francia telefonpóznák magyar sorompóvá lesznek, a táncoló árnyak elsötétülnek, Molnár úr kéz érintésére Cocteau onanizálni kezd, mit izgatja mindez ezt a két tétés de cou-t, hogy már én is fordítsak valamit.

Nem arról van szó, hogy a belső hűség kedvéért a fordító nem térhet el az eredeti szövegtől. Itt liliomtiprásról van szó. Ökör tévedt a kertbe.

De nemcsak a francia ágyások közé. A kötetben található Rimbaud versek közül kettő, a Jacobtól közölt hét vers közül négy, Cocteau öt verse közül három, Sauvage négy verse közül pedig mind a négy megjelent már magyarul. Hasonlóképpen Apollinaire itt szereplő képversei is. Az olvasóra bízunk, hogy összehasonlítsa őket. A fordítóktól csak azt kérdezzük, miért pont ezeket a verseket nyomorították agyon, mikor olyan nagy választék állt előttük? S viszont, ha céljuk az volt, hogy már egyszer lefordított verseket dolgozzanak fel, miért nem követték szisztematikusan ezt a módszert? Tán kevesebb baklövést követtek volna el.

A könyv 50. oldalán különben, Molnár Józsefnek egy eredeti verse látott napvilágot. Nyekergő rímeivel reménytelenül rossz ez a vers; tán ezért csempészte szerzője névtelenül egy idegen költő művei közé.

A lefordított vers — mondják — olyan, mint a nő. Ha szép, akkor nem hü, ha pedig hü, akkor nem szép. Molnár József és Tamás Aladár minden fordítása egy vieille putaine.

ILLYÉS GYULA

## LE CORBUSIER: SZOROZATKONSTRUKCIÓN

A művészi és arhitektonikus tárgyak tömegprodukciója a legtöbb ember szemében a művészet, a szakszerű kivitel és a méltóság megvetését jelenti. A sorozattárgy megtestesíti azt az iszonyatot, mely a gépek eme évszázadával szemben kialakulóban van. A művészi körök a fenyegető sorozatelőállítás ellen a leghevesebb ellenállást tanúsítják. A szépnek és tökéletesnek szeretete állítólag az, ami rájukparancsolja a sorozattárgy kárhóztatását.

Ó a szép szeretete XIV. Lajos, a renaissance, a gótika korában! Ó a kézműves munkájának tökéletessége: félszögletes gömbök, görbe hengerek és püpos síkok!

Ennek a kornak ellenszenves a formák tisztaságán és a kivitel pontosságán alapuló szépség. A gépek kiveszik a művet az emberi kézből; a gömbök símák, szabályosak és tökéletesek; az acélhengereknek megvan a geometriai meghatározás abszolút tökéletessége; a gép a legpontosabb síkokat készíti, anélkül, hogy sokat töprengene.

Ezt elismerjük, de ezzel agyonütik a költőt!

Mert a költő olyan éterikus lény, aki mélabúját e szenvedő világ fájdalmai és lemondásai között viszi sétálni.

Nem mi ütjük agyon a költőt, meghal ő önmagától, mert a földöntúli álombolyongás ideje elmúlt.

És mégis, a költő feltámad megint!

Mert a költő a tökéletességen meggyúló lény, aki az embert istenhasonlottsághoz akarja segíteni. S a költő fényezett acélból való gömböt tart a kezében és gondolkodik: Ime! Ez bizonyítja, hogy Isten, akit keresek, él!

**A sorozatelőállítás megköveteli a színvonalak keresését. A színvonal a tökéletességhez vezet.**

Ha az ember elhatározza, hogy 100,000 tárgyat állít elő, kétségtelenül nagyon pontosan fogja ezt a tárgyat tanulmányozni. A tárgynak 100,000 szükségletnek kell megfelelnie, ami 100,000 ember szükségletével egyenlő. De ha kielégítjük 100,000 embernek az igényét, állíthatjuk, hogy kielégítettük az emberi konsztánsokat és egy lényt teremtettünk, mely mintegy az embernek a fia. Az évszázadokat túlélő folklór sem más, mint mélyen unanim emberi érzések normalizációja, olyan formákban kifejezve, melyek valóban egyetemes hatást gyakorolnak az összes emberi lényekre. Ha 100,000 lény egy és ugyanabban a dologban ítéletet mondott, akkor ez a kiválasztással és a legmegbízhatóbb ítélettel egyenlő; ebben tökéletesség van. A színvonal a kiválasztás eredménye.

De a színvonalhoz az elmúlhatatlan állandóságnak egy másik oka és a szépség más forrása is fűződik.

Ha színvonalat állapítunk meg, úgy **par excellence ökonomikus megoldáshoz** jutunk; megtaláljuk a pontos és nem csupán megközelítő pontot. De ez a pontos pont, az exaktum, önmagában minden szépség feltétele. A szépséget olyan viszonyok alkotják, melyek megindítani képesek; de viszonyba csak exakt mennyiségek állíthatók. Az ökonomia a szépség alapfeltétele.

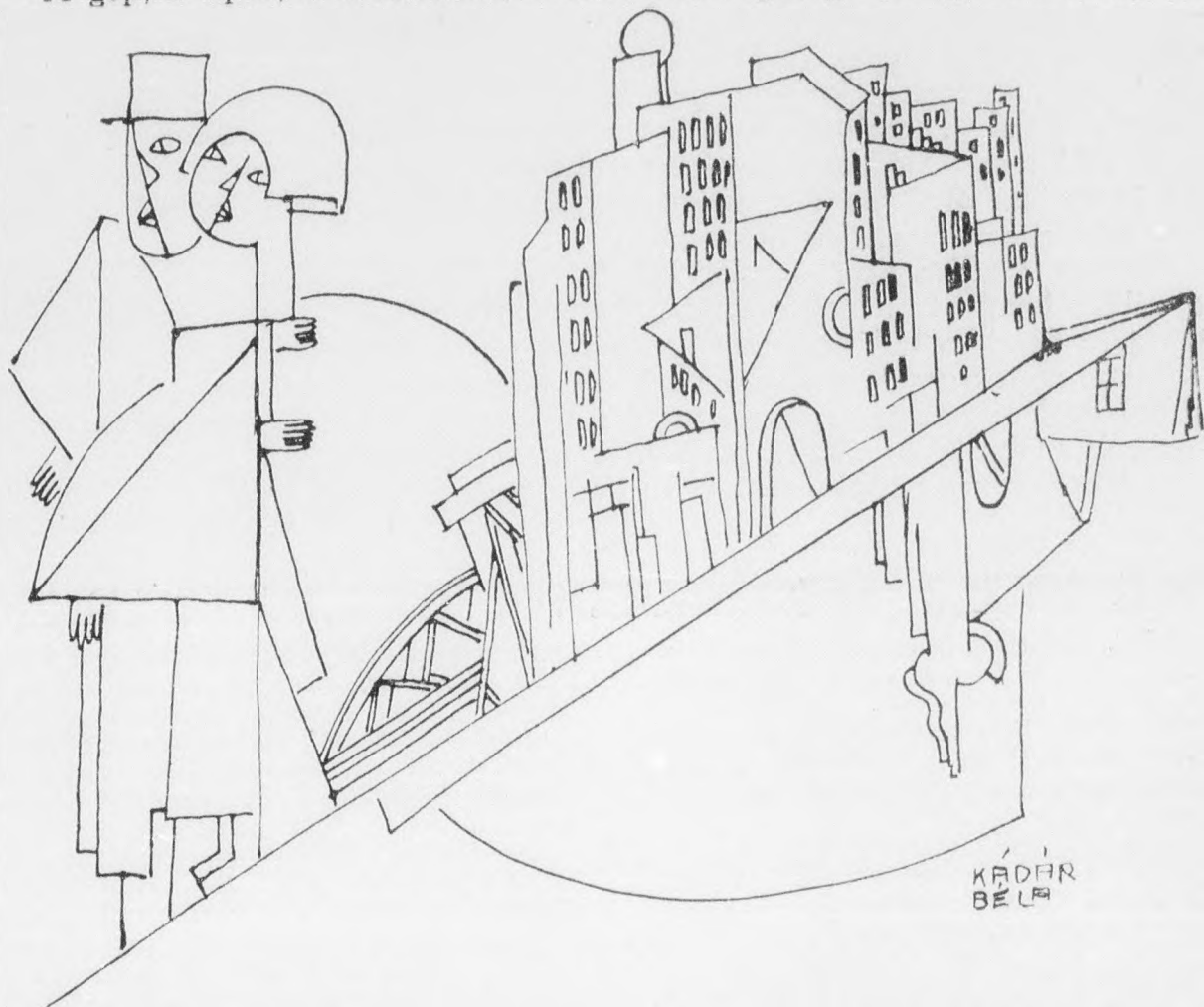
Csak jöjjön már az az új szellemi beállítás, melyben munkánk örömben fog fölragyogni.

A szellemnek ez az új állapota lassanként teremődik meg. A kor nagy válsága abból a viszályból ered, mely a dolgok új állapota és a régi hitágazatokban bentragadt szellemi állapot között keletkezett.

Mindazonáltal újabb jelekből látható, hogy az új tényekkel szemben új lelket teremtünk magunknak és a harmónia felé törekszünk; ezek a jelek nem csálnak: a dekoratív művészetek halála, egy megtisztult, intenzív, nagy költői

kapacitású (a modern festészet) művészet földerengése bizonyítja; lassanként végbemegegy a konstrukciós műhelyek industrializálódása; a gépek bevezetése az építészetbe tipuselemek megállapítását fogja eredményezni; magának a lakhelynek elrendezése is változást fog szenvedni; egy új ökonomia fog ott uralkodni; a tipuselemek meghozzák majd a detail egységét, mely az arhitektonikus szépség elengedhetetlen feltétele. A városok el fogják akkor veszíteni kaotikus külsejüket, mely máma meggyalázza őket. A rend kerül uralomra és az új útvonalak, tágasabbak és arhitektonikus megoldásaikban gazdagabbak lesznek a maiaknál.

A gép, a típus, a kiválasztás, a színvonal segítségével egy stílus fog kiala-



kúlni. Újból az a rend kerül uralomra, melyet a költő maga mögött, elmúlt korokban keres. Tekintsen csak maga elé, kezében fényezett acélból való gömbbel, mely a most már megvalósítható tökéletesség szimbóluma, helyezze harmóniaszomjas szellemét a dolgok új rendjébe. Új viszonyok fognak megteremtődni: a mi korunk stílusa.

Így születik meg a stílus, a tökéletesség unanim átérzettségű állapotának ez az egyöntetűen elismert vívmánya.

Mi sajtóságos van abban, ha életünk dekoruma megváltozik? Nem rendítették-e meg a gépek életünket egészen alapjáig? Nem változott-e meg minden egyes cselekedetünk? Ez az új dekorum ott ereszt gyökeret, ahol a művészet nem csupán vendég. A művészet, mely nem torlaszt föl előttünk akadályokat, melyeket előbb le kell még győzni, mely kötetlen, egyszerűen és logikusan a cél felé törő kezdeményezés; ilyen a mérnök minden munkája: gyárak, hidak, gép-

csarnokok, gátművek, hajók stb. Azután szervezte meg az ember szigorú számtani következtetései között dekorumát, testéről vett mértékkel, mely megengedi, hogy otthonosan, sőt kellemmel mozogjunk: így keletkezett a használati tárgyak új stílusa, melyben az ízlés, mérték és harmonizálás simogató gesztussal öleli át a dolgokat: az irodaberendezések, az autók, a ruházat, konyhaedények, az üvegtárgyak stb. Képzeljük csak el, hogy itt helyes arányú, jól kezelhető, kellemes, tevékenységünk kényelméhez alkalmazott tárgyak tömegéről, kereső, feltaláló, megvalósító úttörők seregének hatalmas munkájáról van szó.

A határozottság és meggyőződés gesztusával fordulunk e keresők felé és ugyanúgy fogunk cselekedni, mint ők, ugyanazzal a feltaláló gazdagsággal és ugyanazzal a szigorúsággal. Foglalkozni fogunk házainkkal és bútorainkkal; meg fogjuk ismerni tipikus szükségleteinket és tipikus tárgyakat fogunk alkotni. Leszámolunk azzal a multtal, mely már nem életképes s amelyet mi nem is tudnánk többé megvalósítani. A gépek segítségével úgy, ahogy azok a termelőknél állnak és az ipar által használt nyersanyagokból próbáljuk megalkotni a lelkünknek és szívünknek megfelelő dekorumot.

Szívünk áradása nem mondott csődöt. A dolgok rendje javult meg. Az aranycsillám lehullott, a festéktarkaság és az aranyozás a múzeumokban maradt. Egyre éberebb tudásvágyunk kielégülést talál könyvekben, utazásokban és mindabban, amit a modern élet nekünk oly bőségesen telt kézzel nyújt.

Boldogok vagyunk, ha nehéz munka, a külvilág heves emóciói után derűs tisztaság és méltóság keretében szedhetjük össze erőnket.

A sorozatmunka tökéletességet és tisztaságot eredményez.

Ford.: REITER RÓBERT

## KOLUMBUSZ MEGÉRKEZETT AZ „UJ FÖLDRE“

kenyérfaakat, jóindulatú bennszülötteket s színes kagylókat fedezett fel a fővényen. Jól érezte magát, a nap hevesen sütött. Ám a bokrok alól két különös lény közeledik a nagy utazó felé. Meg akarják támadni. De Kolumbusz megnyugszik, észreveszi, hogy egyetlen fegyverük a hang. Az egyik

kocsonyából van, a kocsonyán szőr, úhangon bög s heves taglejtései szétröccsentik önnön létét a környező valóságra. — Punalua vagyok — mondja Kolumbusznak. Kolumbusz nem érti. — Egy ember — mondja. Kolumbusz nem hiszi el. — Ez a szó: Punalua, nem mond Önnek semmit? — kérdezi ravaszul. — Vulvára, poloskára s lueszre emlékeztet — feleli Kolumbusz. — Önnek nincs érzéke a modern mítoszok iránt! — Lehet. — Sok fiatal leányt ismerek, akik megértőbbek Önnél. — Babonázza meg őket! — mondja Kolumbusz. — De én vagyok az izzólámpa! — Nem érdekel. — Ha nem érdekel, akkor minek jött az Uj Földre? — kérdezi kesernyésen az állat. — Hogy kirugjam innét — feleli Kolumbusz ötétlen s egyetlen tollvonással megsemmisíti fiatal életét. De már a másik oldalról közeledik a másik támadás,

a szégyenkező hárfamadár, farkával nagy port ver fel s imígyen kurrog: „Magyar zenebarát, ha megvásárolod Kodály Psalmus Hungaricus-ának partitúráját, vagy zongorakivonatát, tudd meg, hogy ezzel idegen állam

iparát segíted elő, idegen kiadó gyűjti zsebébe fillérideket, hogy a honoráriumok lefizetése után maradó összegből üzemét még jobban és még jobban kiterjeszthesse.“ — Mért fáj ez neked lelkes hazafi? — gondolja Kolumbusz, de nem jut szóhoz, mert „itt van a fiatal generáció, a magyar kultúra jövődiadalainak méltó letéteményese s most készül magába fojtott keserűségével külföldre menni, lelkében megalázva idegen portán kopogtatni...“ Nem olvastam Önt már a Barcs és Vidéke c. sajtóorgánumban? — kérdezi Kolumbusz. — Miçsoda? — ordítja a hárfamadár: „kötelességünknek tartottuk a tizenkettedik órában figyelmeztetni Önöket, mert ha még most sem tesznek semmit a modern muzsika szent ügyéért, a szégyenkezés, ami ma a mi lelkünket futja el mindezek kimondásakor, pirosra fogja festeni az Önök orcáit is még egyszer, talán nem is olyan sokára. Eljő majd az idő...“

Kolumbusz elaludt. Rossz álom kínozza. Azt álmodja, hogy az „Uj Föld“ vezércikkében osztályművészetet követel, míg a programcikkben tiltakozik az osztályművészet ellen, hogy a vezércikk meg akarja semmisíteni az eddigi kultúrát, míg a programcikk az eddigi kultúrára akar építeni. — Figyelmeztetnem kell őket, hogy itt némi ellentmondás van — álmodja Kolumbusz s álmában kezét szorít a többi, jóindulatú bennszülöttel. d. t.

## KASSÁK LAJOS VERSEIBŐL

### 70

A virágnak agyara van a felhőnek zöld kecskeszakáll  
 minden a te szemeidtől függ s attól az acélcilindertől ami a  
 domboldalon ketyeg  
 senki se int feléd feküdj le reggel sokkal tisztábban láthatod a  
 dolgok arcát  
 gyapjumedencében aludni szeretnél akár a bepólyázott gyermek  
 vagy elvonulni a harcosokkal idegen tájakra  
 ismerem szemeid villanását és részeg vagyok tőle  
 ime a zsilipek felszakadtak  
 a köteleket elmetélték s a katonák fegyverei csörögnek mögöttem  
 egy férfi kihirdeti a téren el kell mennem innen nem védekezem  
 és nem félek  
 derék ember az aki a parancs ellenkezőjét teljesíti gondolom vörös  
 ceruza van a kezemben  
 szóljak még valamit ne szóljak  
 távol vagy  
 a szél egyre magasabbra emelkedik a várossal  
 de azért lehet hogy elérlek

### 71

A mellékuccákból jöttem 11 barátommal földik voltunk s virzsinia  
 szivart szívtunk hazai szokásból  
 12 lányt kerestünk magunknak mikor megtaláltuk őket haragosan  
 szétváltunk s mindnyájan éreztük oldalunkon nővel nem élhetünk  
 együtt suszterekkel szabókkal pincérekkel és nagybajszú minisz-  
 tériumi tisztviselőkkel  
 a pálya kezdetén voltam  
 szeretsz kérdeztem a lánytól s vártam hogy mondjon valamit ami-  
 től ketté hasadnak a falak  
 az emeleti erkélyen állt alig értem fel a melléig  
 sokáig vártam az eredményre de hogy semmi különösebb nem tör-  
 tént vörös úszódreszbe öltöztem és kimentem a tengerre  
 11 ember feküdt a parton 11 kiégett szivarral a ferde szájában  
 ti már itt vagytok aludtak és nem feleltek  
 fehér madarak szálltak a víz fölött énekeltek és csőrükkel megse-  
 bezték az alacsony felhőket

# FORDIZMUS?

(WIEN)

A háború utáni nagy válság, amelyből az európai kapitalizmus nem tud lábra kapni, előtérbe tolja a gazdasági kérdéseket s a közvéleményt még sohasem foglalkoztatták annyira e kérdések, mint manapság. És a legkülönfélébb teoriák káoszából mind sűrűbben csendül ki egy név, amely már fogalommal lett és amelytől sokan a megváltást várják: F O R D! Ford gondoskodik is arról, hogy neve és a róla elnevezett gyártási mód: a fordizmus, a gazdasági élet központi témája maradjon. Olyan eredményekkel szolgál állandóan, amelyek bámulatba ejtik a világot. A fordautók ára állandóan csökken, a fordmunkás bére pedig magasabb az amerikai átlagmunkabéknél.

A fordizmus lényeges elve, hogy magas munkabérekkel fogyasztóképesse kell tenni a munkást és a munkaidő leszállításával időt is kell neki hagyni a fogyasztásra. Az a szédületes fejlődés, amelyet Ford gyára ez elveknek konzekvens alkalmazása mellett felmutat, feléje fordítják a figyelmet s ma már ott tartunk, hogy nemcsak a gyárosok látják Fordban a megváltót, módszereiben a válságból kivezető utat, a korlátlan fogyasztás és a magas profit felé, hanem munkások, sőt szociáldemokrata munkásvezérek is akadnak, akik lehetségesnek tartják a nagy gazdasági problémáknak a fordizmus segítségével a kapitalizmuson belül való megoldását. Ha ez így van, akkor a fordizmus olyan nagy horderejű kérdés, amely először üt rést a marxizmuson és hivatva van a munkásmozgalomnak új irányt szabni. A kérdés közelebbi vizsgálata azonban kétségtelenül megmutatja, hogy ez a veszedelmes tévhit csak a gazdasági fejlődés és a kapitalizmus természetének és törvényeinek félreismeréséből és Ford nagy eredményeinek kritikátlan elfogadásából és túlbecsüléséből keletkezhet. Ezek az eredmények semmit sem változtatnak a kapitalizmus lényegén s a gazdasági problémákat semmivel sem vitték közelebb a megoldáshoz.

Hogy a fordizmus lényegét megvilágíthassuk Taylorig kell visszamutatnunk. A fordizmus a taylorrendszer továbbfejlesztése és tökéletesítése. Ford átvette és továbbfejlesztette ezt a módszert, amennyiben az emberi munkaerőt minden lehető ponton géperővel pótolja, az élő munkaerő intenzív kihasználását pedig egy zseniális módszerrel, az úgynevezett folyamatos munkával, biztosítja és szabályozza.

A taylorrendszer ismertetői és kritikussai, sőt maga Taylor is meglehetősen elhanyagoltak egy nagyon lényeges megkülönböztetést, amire Marx óta többen rámutattak, de amellyel a legkimerítőbben, a legélesebb logikával J. Ermansky foglalkozik, „Wissenschaftliche Betriebsorganisation und Taylor-System” című nagyszerű könyvében, (Berlin 1925). Ez a megkülönböztetés a munka produktivitására és intenzitására vonatkozik. „A munkaeredménynek — írja Ermansky — két lényeges tényezője van: 1. a termelési eszközök és a munkaerő kvalitása és a kettő organizációjának célszerűsége; 2. a munkaerőkifejtés foka.

„Az első tényező a minőség megjavítását, minél kedvezőbb eredménynek minél kisebb erő-kifejtéssel való elérését teszi lehetővé, a második azonban csak a mennyiséget növeli s a jobb eredményt pusztán a maximális erő-kifejtéssel éri el. Az első a munka produktivitása, a második a munka intenzitása”.

A tökéletesebb gép, a jobb nyersanyag s az észszerű organizáció **produktívabbá**, a nagyobb vagy gyorsabb erő-kifejtés pedig **intenzívebbé** teszi a munkát.

Ezzel a megkülönböztetéssel könnyen megmagyarázhatjuk a fordizmus sok „csodáját”, amelyekre nemcsak kapitalisták, hanem sok szocialista is, mint megváltó tényekre tekintenek és bebizonyíthatjuk — különösen az utóbbiaknak — hogy Ford csak a konkurrensével szemben mutathat fel eredményeket, de mód-

szere a tőke és munka viszonyán, a bérmunka és nyereség törvényein semmit nem változtat, sőt azokat fényesen igazolja, főképp pedig, hogy ez a módszer a gazdasági válságokat nem szüntetheti meg.

Ford üzemei a legtökéletesebb gépekkel vannak felszerelve. Minden lehető munka gépmunka. Csak a szerelő munkát végzik munkások. A motor váza elindul az úgynevezett szerelőszalagon a munkások végtelen sora előtt és mindegyik munkás elvégzi rajta a maga részmunkáját, amíg a motorváz az ő munkahelyén áthalad. A munka a legapróbb részletekig fel van osztva. Egyik munkás például elhelyez néhány csavart, ezalatt a mozgó szalag a második munkáshoz ér, aki becsavarja, a harmadik meghúzza és így tovább, míg aztán a szalag végén készen áll a motor. Az alkatrészek és szerszámok mind kéznél vannak, a munkásnak nem kell messzire nyúlni vagy lehajolni értük. A másik szalagon a kész motort építik be a kocsí vázába, másutt a kerekeket szerelik rá s így tovább, míg végül egy vezető ugrik a kocsira, amely már készen és saját erejéből gördül ki a műhely kapuján.

Mindegyik munkás a maga részmunkáját végzi állandóan, amely csak két-három mozdulatból áll. Hogy mit jelent órákon keresztül, napról-napra és hétről-hétre állandóan ugyanazt a két-három mozdulatot ismételni, azt nehéz elképzelni annak, aki ezt nem próbálta vagy nem látta legalább a Ford-üzemben felvett filmet, amelyen ez a munka pontosan megfigyelhető volt. Nemcsak a testet fárasztja, hanem roppant intenzív idegmunkát is követel, nagy figyelmet, mert ha egy munkás nem végzi el pontosan a másodpercekre megszabott idő alatt a maga részmunkáját, akkor a mozgó szalag elviszi előle s a következő munkás munkája nincs előkészítve, megbomlik az egész sor munkája és vagy a szalagot kell megállítani, vagy pedig az illető munkadarab bevégzetlen marad.

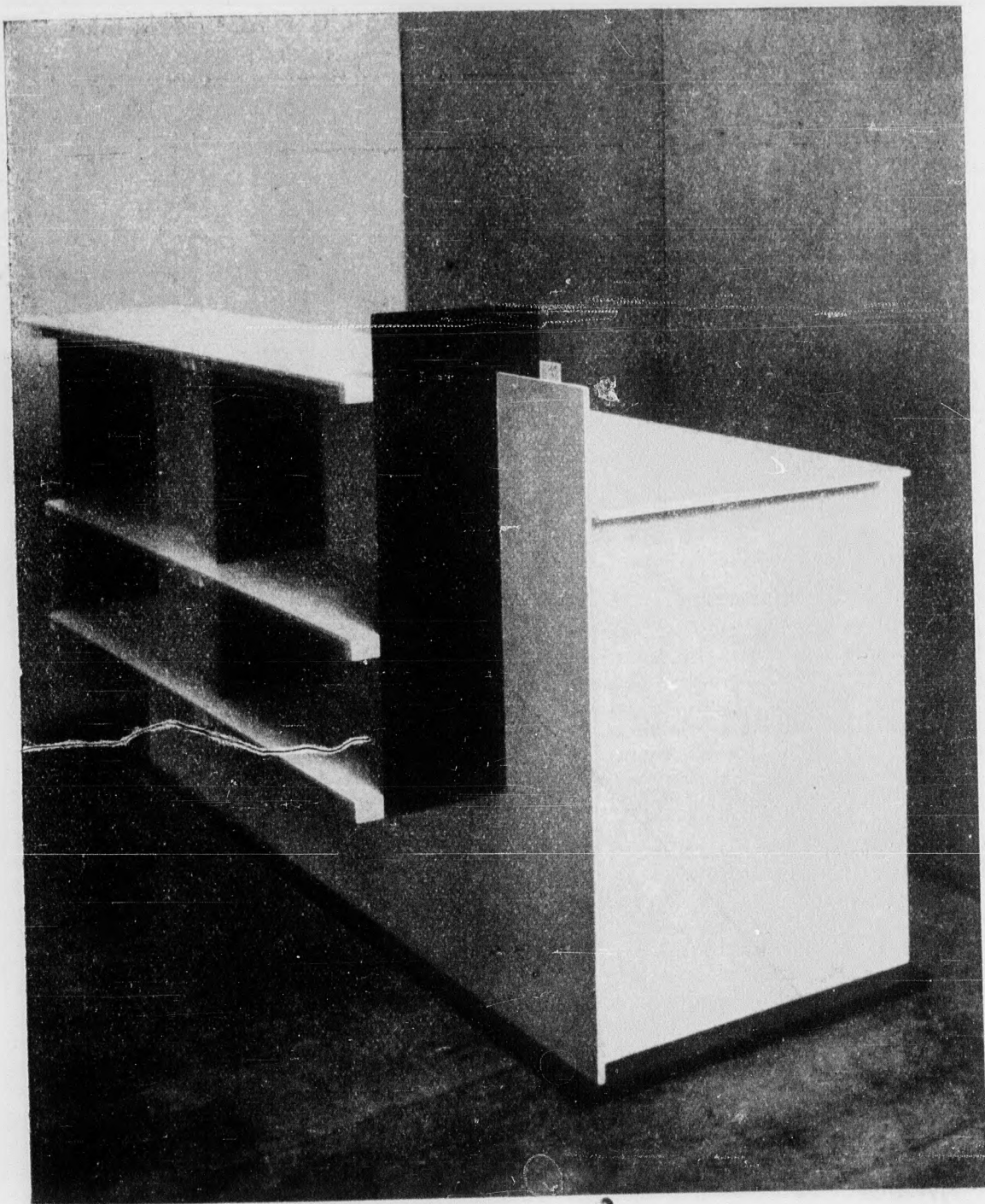
Nem bocsátkozhatunk e helyen az emberi izomerőkifejtés s az elfáradás kérdéseinek vizsgálatába és törvényeinek feljegyzésébe. Bizonyos azonban, hogy mindez nagyon egyéni és hogy valaki a hét bizonyos napjaiban és a nap egyes szakaszaiban milyen eredménnyel tud dolgozni az az illető egyéni kvalitásaitól, testi diszpozíciójától, szervezetétől, kedélyállapotától, életmódjától és sok egyéb tényezőtől függ. A Ford büvös szalagja a munkások ezreit, akiknek mindegyike külön egyéni kvalitásokkal bír, akiknek munkaereje és munkakedve, testi és szellemi munkakészsége, kedélye, közérzése stb. stb. nem lehet állandóan ugyanabban az időben ugyanaz, a nap minden pillanatában pontosan ugyanolyan tempóban végzendő, egyforma intenzitású munkára ítéli. A tempót ez a „zseniális” szalag diktálja. Munkafelügyelőkre, hajcsárookra alig van szükség. A gép parancsol, a gép gondoskodik róla, hogy mindenki másodpercnyi pontossággal elvégezze a maga dolgát. Itt látszik meg teljes valóságában, hogy mit jelentenek a technikai vívmányok a munkásra a kapitalizmusban. A gép uralja az embert és nem megfordítva!

Ford a technika mai fejlettségének megfelelő legtökéletesebb gépek alkalmazásával és a munka célszerű organizációjával **produktívabbá** teszi a munkát. Ez azonban csak azt jelentené, hogy kevesebb erő-kifejtéssel is jobb eredményt tud elérni, mint a többi, kevésbé felszerelt és organizált gyár. Ez a körülmény már egymagában nagy előnyt jelentene Fordnak a többi autógyárossal szemben. Ford azonban vérbeli kapitalista, aki gyárából a maximális profitot akarja kiszajtolni és így nem elégszik meg a jobb gépekkel és tökéletesebb organizációval elért **produktivitással**, hanem a nagyobb erő-kifejtést, az **intenzívebb** munkát is megköveteli.

Nem régen járta be a világot a hír, hogy Ford leszállította a munkanapok számát hatról ötre, de változatlanul a hat napra járó béreket fizeti és az autók

árát sem szállította le. Sőt előre kiszámította azt is, hogy profitja éppen e munkaidő csökkentés folytán hatalmasan meg fog nőni! Hogyan lehetséges ez, a minden eddigi gazdasági felfogást és törvényt megcsúfoló csoda? A munkaidő leszállítása béremelést jelent. Hol hozza be Ford ezt a béremelést, ha a profitjából nem enged, sőt növeli azt s az autók árát is érintetlen hagyja? A gépeket és az organizációt, nyersanyagszállítást stb. nem lehet egyik napról a másikra megjavítani, vagyis a munka **produktivitását** nem lehet hirtelen lényegesen emelni. Marad a termelés tényezőinek egyetlen elasztikus pontja, a **munkaintenzitás**. Ez pedig egyszerűen a szerelőpad mozgási sebességétől függ! Gyorsabb, intenzívebb munkát! Ford kijelentette: (erről már kevesebb szó esik a hírlapokban) „aki pedig nem bírja az iramot, azt könyörtelenül elbocsátom!” A munkásság pedig és maga a ford munkás nem törődik azzal, hogy néhány évi munka után „nem bírja tovább az iramot”, ő csak azt látja, hogy a hét végén öt napi munkáért több dollárt kap kézhez, mint más amerikai gyárak munkásai. Ő nem a munkateljesítményhez, hanem más munkások bééréhez arányítja a keresetét. A magas bér azonban relatív fogalom és magassága nem más bérektől, hanem a munkateljesítményhez és a Ford-gyár nyereségéhez való arányától függ! Ford azonban nemcsak a munkabéreket hagyta változatlanul, hanem a munkaidő leszállításon még külön profitál. Ezt az extraprofitot pedig csak a munkásaiból hozhatja ki! **Ha ugyanis a munkaintenzitást nagyobb százalékban emeli, mint ahány százalékkal a munkaidőt csökkenti, akkor ez a munkaidőcsökkentés nem béremelést, hanem bércsökkentést jelent!** A bércsökkentés pedig a nagyobb nyereségben mutatkozik.

Azokból a sikerekből, amelyeket Ford e munkamódszerekkel elért, sokan arra következtetnek hogy e módszerek általánosítása az összes árucikkek árait alacsonyban s a béreket magasan tartaná. Gyáros, munkás, fogyasztó egyaránt megelégedettek és meg vannak oldva a legnehezebb problémák. Azt képzelik, hogy ami Fordnál lehetséges, az lehetséges minden más gyárban is. Ami azonban áll egy üzemre, az nem áll egy egész kiterjedt gazdasági területre. Ford elérhet egy maximális teljesítményt a produktivitás és munkaintenzitás nagymérvű emelésével és megengedheti magának, hogy minden munkást, aki a fokozott munkairamot nem bírja, elbocsájt. Ez lehetséges néhány gyárban, de nem lehetséges Amerika összes gyáraiban, mert rövid pár év alatt több lenne a munkaképtelen, mint a munkabíró munkás és a munkateljesítmény általános csökkenése állana be. De nem lehetséges a fordizmus általánosítása egyébként, a kapitalista termelés természetéből folyó okok miatt sem. Hiába emeljük a munkaintenzitást és ezzel kapcsolatban a béreket, a munkás nem lesz fogyasztóképesebb, amíg munkabére és az árucikk ára között ott a tőkés haszna. **Egy adott társadalomban a dolgozók összességének többet kell adniok az általuk termelt javakért, mint amennyit ők e javak termeléséért munkabér formájában kaptak.** Ezért nem fogyaszthatják el az összes termelt javakat. A tőkés haszna nagyrészt a halmozódó nyersanyag és készárú készletekben van. Minthogy ez az árúhalmozódás gyorsabb tempójú, mint a fogyasztóképeség emelése, a kapitalista gazdálkodás logikusan és elkerülhetetlenül a túlprodukciónhoz vezet. A nagy árúbőség áresést idéz elő, ami nem lenne baj, ha a munkabérek változatlanok maradnának. Mikor azonban az áresés elérte azt a határt, ahol a tőkés már ráfizet az árucikkre, akkor szükségessé válik a nagy készletek eltűnése, az árúbőség megszűnése. Az árúkészletek vagy az imperialista háborúkban pusztulnak el, vagy pedig a tőkés nagymérvű munkabeszüntetés, kizárás segítségével várják meg, míg a készletek lassan lepadnak. Beáll megint a nagy munkanélküliség és a munkás lekoplalja, amit jobb időkben keresett.



M. BREUER

A fordizmus általános alkalmazása még gyorsabban idézné elő a túlprodukción s ezzel gyakoribbá tenné és megnövelné a gazdasági válságokat. Ezért a fordizmus eredményei csak a Ford-gyárra állanak és elválaszthatatlanok Fordtól, aki ugyan nagy eredményeket ért el **a saját konkurensével szemben**, mert okosabb és ügyesebb azoknál, mert kieszelte a fokozottabb kizsákmányolás módját és az új formába burkolva, ügyesen el is leplezte. De, hogy a kizsákmányolás tényén semmit nem változtatott, az mutatja legjobban, hogy üzeme húsz évvel ezelőtt százezer dollár tőkével alakult és ezt a tőkét **egy cent idegen tőke**

**igénybevétele nélkül** megsokszorozta. Miből? Megsokszorozta, mert produktívabb és intenzívebb munkával olcsóbban állította elő az autókat mint mások, tehát többet tudott eladni és mert az általa fizetett munkabér — ha magasabb volt is más gyárak munkásainak béreinél — kisebb volt, mint a fokozott munkaintenzitás révén elért haszontöbblet.

Ez a Fordizmus mérlege! Ezt jelenti Ford számára és a munkásai számára. És ezt jelenti a munkásság számára — a kapitalizmuson belül — a technika nagyszerű fejlődése. Intenzívebb munkát, nagyobb erőfeszítést, időelőtti megrokkanást. Produktívabb és intenzívebb munka, **a géppé teljesedett holt anyag és a géppé aljasodott ember** a Ford sikereinek titka. A dolgozóknak ez nem lehet érdeke és célja. A fejlettebb technika a dolgozók érdekében csak azt jelentheti, hogy az ember legyen úr a gépen és ne a gép az emberen.

A dolgozók célja és érdeke, hogy: **amely mértékben sikerül tökéletesebb gépek és észszerűbb organizáció segítségével a termelést produktívabbá tenni, ugyanolyan mértékben szabaduljon fel az ember a munka rabszolgasága alól.**

Danziger Kálmán

## TÖMEGLELEKTANI PROBLÉMÁK

### 1. A tömegek szellemi minimuma

A fascista politika elméletének és filozófiájának nagyszámú publikációiban Mussolini és Turati beszédeiben egyre következetesebben propagálják a demokrácia válságának gondolatát. Nem nehéz felismerni a fascisták bizonyító érvein egyrészt Nietzsche Übermensch-ideológiájának, másrészt pedig Saint-Simonnak a tömegek szellemi minimumáról föllállított elméletének hatását.

Mikor azonban Descartes, Saint-Simon és Le Bon a tömegek inferioritásáról beszélnek, mindig a politikai tömegre gondolnak és megállapításaik alátámasztására mindig a politikai életbe nyúlnak példaként. A demokratikus államformák, az ipari és kereskedelmi szabadverseny és az egyéni szabadság individualisztikus karakterének kifejlődésével párhuzamosan egyre kevesebb alkalom nyílik a saint-simoni értelemben vett tömegek létrejöttéhez és életéhez, úgy hogy a modern tömeglelektan első és legsürgősebb feladatai közé tartozna a „tömeg” fogalmának új meghatározása.

A tömeg nemcsak egy bizonyos helyen és időben összegyűlt emberek csoportját jelenti. A gazdaságilag, szellemileg, sőt politikailag aktív tömeg állandó existenciája nincs sem időhöz, sem helyhez kötve. A tömeggel és a tömeg pszichéjével szerves kontaktusban élhetnek és funkcionálhatnak gyárak, napilapok, színházak és politikai pártok akkor is, ha a tömegpszichének a produktumaikra való visszahatását nem egy meghatározott helyen összegyűlt csoport közvetlen megnyilatkozásából mérik le. Bizonyos az is, hogy ezzel a meghatározásbeli eltolódással megdőlni a tömegek szellemi alsóbbrendűségének elmélete is. A térbeli és időbeli távolságok eltüntetnek a szellemi minimumról föllállított teória legbiztosabb

érvét, t. i. azt az eddig is ellenőrizhetetlen érzelmi infekciót, amely a tömegek gondolkodásmódját, ítéleteit és cselekedeteit a szenvedélyek és ösztönök befolyása alá juttatta.

### 2. Tömegszuggesztió

A parlamentarizmus a szavazó jog gyakorlásának aktusán kívül egyébként is lehetlenné teszi a Saint-Simon módjára értelmezett tömegek életét és még a parlamenti választásoknál és népszavazásoknál is nagyobb agitatív szerep jut a pártsajtónak, mint a nyilvános gyűléseknek, ami azt jelenti, hogy még a parlamenti törvényhozásnál és még a választó tömegek legnagyobb aktivitása mellett is megőrizhetik a tömeg tagjai viszonylagos individuális izoláltságukat.

A gazdasági, szellemi és politikai élet receptív szerepét vállaló tömegben kifejlődhetik bizonyos fokig az egyéni ítélőképesség és ezzel függ össze az is, hogy a tömegszuggesztió eszközei közül a napisajtó fölébe nő jelentőségében a szónokoknak. A népgyűlések és sztrájkok szónoklatainak, a képviselői programbeszédnek és beszámolóknak rövidesen csak az a demonstratív szerep juthat, amelyet ma a parlamenti gyorsíróknak bemondott beszédek játszanak.

A tömeg tagjainak relatív egyéni függetlenségéből következik, hogy a tömegorganizáció mai formáit mindig előre megfontolt célok és pontosan körülhatárolt célok alakítják ki. Így lépnek a középkor és újkor tömegpszichózisai helyébe a forradalmak, ellenforradalmak és puccsok katonai manőverei, munkásdemonstrációi, a gazdasági érdekeltségek szervezetei, a sport- és iskolaorganizációk.

ERG ÁGOSTON (Olaszország)

## A G Y E R M E K É S A V I L Á G

A gyermek lelke két világban él. Az egyik: a mesék világa. Tündérek és manók, jó és rossz szellemek, boszorkányok és sárkányok világa ez. A másik a mindennap világa. Az asztal, a szék, a bogár és a felhő, a tenger és az eső. A világ csudáit nem a mesében találja meg a gyermek. A mesét a felnőttek találták ki. A mesélő szégyelli, hogy az asztal csak asztal, a felhő vízpára, a tenger sósvíz, a szél a levegő áramlása. És ezért hazudik. A felnőttek hazudnak. Ez a mese. De a gyermek nem hazudik. A gyermek szétszedi a babáját és megnézi — a fűrészport benne. De azért még olyan babát nem készítettek, mely az emberi test belsejének kis miniatúr mása volna. Pedig ez lenne csak az igazi játékszer. A gyermek darabokra szedi a kis gőzmasinát is, a gyermek a felhő mögé tud bámulni és izekre tépi a virágot. A felnőttek nem tudnak a felhők mögé nézni. A gyermek lyukat ás a földbe, hogy megnézze: mi van belül. A gyermek számára csuda az is, ijesztő és izgatott játék, mit testének anyagcseréje kitermel. Honnan jön, miért, hogyan? A gyermek számára minden titok. És mert titok, kérdezni kell. S a nagyok nem tudnak felelni. Lusták is hozzá. És kitalálták a mesét. A golya hozza a gyermeket.

Nemcsak a gyermekek — gyermekek, de mindenki, akinek mesélni lehet. A vad népek, a primitív törzsek is. De az ő mesemondók már ravaszabbak. Az ő meséjük: vallás. Az ő meséjük: Isten vagy istenek.

A mese a lélek lustaságának felelete. Mert könnyebb mesét mondani, mint a dolgokat megmagyarázni.

Az élet tele van mesével. Minden, ami nem valóság: mese. És ami mese, lusta felelet arra, amit maga az élet sokkal primitívebben, egyszerűbben és ami fő, a valóságnak megfelelően rendezett el. A szerelmi költészet is a lusta lélek felelete a test fiziológiai igényéről.

A felnőttek lelkük lusta nyomorúságát akasztják gyermekeikre. A gyermek lelke ezer titokra nyílik. Hiszen minden titok. A gyermek előtt minden titok: csuda, rendkívüliség, boldogság. És ha a titkot megtudja: akkor teljesedik csak igazi élete, mert a világa annyi, mint amennyit megtudott. Titok és csuda: hogy a víz folyik, hogy a vaj lágy, hogy a kő kemény, hogy a tea párolog. És hogy illatos. Milyen csuda, milyen gyönyörűség. Szomjas az orra és szomjas a szeme, szomjas kis ujjának minden tapintása, szomjas a fül, mely minden kis neszt meghall és mindenre kíváncsi. És sok ezer éves szülői lustaság és életrejtegetés megcsalja a szomjas fület, szemet, nyelvet, tapintást.

De a mesék szépek! — mondják a szülők.

De a mese boldogságot ad a gyermekeiknek és könnyen el lehet altatni őket a mesemondással. Oh igaz, de igazabb: nincs szebb, mint az a valóság, amelyet a gyermek érzékelni tud és kis agya meg is magyaráz. És ha már altatni kell a gyermeket, szebb a lepkés, játékos álm, mint a boszorkányos tündérekkel, jó és gonosz szellemekkel telt éjszaka.

A mese egyformán tanít jóra és rosszra. Hiszen, hogy érzékeltetni tudja, mi a jó, meg kell magyarázza a rosszat is. A jószagos tündért a gonosz mostoha fogja a kezén, a királyfit a gonosz Góliát, kit meg kell ölni, le kell győzni. S a gyermek nemcsak a jókkal szimpatizál, de titokban a rosszakkal is és bizony nemcsak a tündérkirálykisasszony és királyfi az ideálja, de respektálja a gonosz boszorkányt is. És próbálnák csak meg, csak mernék egyszer egyetlen egy mesében, hogy a boszorkány győz és nem a királyfi: akkor bizony különös változást látnának a gyermekek „erkölcsi” felfogásában. Mert a gyermek józანabb, mint a mesétmondó szülő.

A természet, a való élet ezer csudát jelentő megnyilatkozásában nincs szükség erre a kettős játékra, mely bizony gyakran visszafelé sül el. (Vajjon sok gonosz tettnek künn a nagy életben nem az a mese-e az eredője, melyben a gyermek a boszorkányokkal barátkozott). A természetnek, annak az életnek, amelyre rányílik a gyermek szeme, agya: nincs meg ez a kettőssége. Persze nem is alkalmas olcsó erkölcsi tanulságokra. De hirdeti az élet igazságát, a fák növéseinek igazságát, a virágok igazságát, a felhők igazságát, a pillangók igazságát, a hernyók igazságát, az anyagcsere igazságát, a megtermékenyülés és szülés igazságát. Nem a jót és nem a rosszat: de azt az igazságot, az életnek azt az ezer jószágát, melyet igazán csak a gyermeki szív tud megragyogtatni, amíg igazságra lusta mesélő meséikkel meg nem rontják, el nem kábítják, be nem fertőzik.

Az élet nyitott meséskönyv: ezt, ki lapozni tudja: felszabadítja a gyermekeket a mesék lelket elnyomó, elfeketítő terrorja alól.

Egy német könyvkiadó most egy új meséskönyvet adott ki: „Das Wunderbuch für unsere Kleinen. Die erste Einführung in Welt und Weltall.” A könyv előszavában megjegyzi, hogy ezt a könyvet először nem a gyermekek, de a szülők kezébe adja: előbb ők ismerjék meg, ők meséljenek belőle. És megkezdődik a nap és kezén fogjuk kis, eddig mesék proletársorában tartott testvéreinket, kik a gyermekek osztályához tartoznak és kivezetjük őket az életbe.

SZÉKELY BÉLA

**Budapest és a Budapest környékén lévő m. kir. Távbeszélő Hálózatok előfiz. és nyilv. állomásainak betürendes névsora**  
**A bpesti m. k. táviró- és távbeszélő igazgatóság előszavával. (927. H. k.)**

A terjedelmes mű, melyet a budapesti m. kir. táviró- és távbeszélő hivatalok igazgatóságának tájékoztató előszava vezet be a magyarországi szellemi mozgalmak kétségtelenül legkimagaslóbb alkotása. Nem szükséges a kötetet magyarázó XXIII oldalas introdukciónak szánt ars poétikával behatóan foglalkoznunk, hogy megértsük, ez a könyv, amely szakítani tudott a szimbolizmus mindenre applikálható kódos bizonytalanságával, a tehetetlenséget és a gyávaságot rózsaszín fátyolba burkoló esztétikával, a kegyetlen és biztos percepció, a jelenségeket nevükön nevező hideg precizitásnak, a tudatalatti érzelmek és a környező külvilág éles keresztmetszetének könyve akart lenni. Elérte célját. Budapesthez és környékéhez nem írtak ehhez hasonló himnuszt. Megállapíthatjuk, hogy ez az eredmény a modern költészet felfogásainak kisajátításából következik. A modern költészetéből, amely azaz, hogy nem hazudik többet, mint amit lát, a legtitkosabb relációkra vet világot. Minő metafizikai távlatra nyújt kilátást s mégis mennyire az éríntető életből folyik például ez, a különben még hatos, illetve hatodfeles jambusban írt két sor:

Beszélgéseinket szabjuk rövidre  
 Mert mások ezalatt hiába várnak...

A klasszikus hatás azonban csak elvéve jelentkezik. A könyv erejét a withmani lendületre emlékeztető enumeráció adja. A 159. oldalon olvasható „Kovács” szó dítirambikus ismétlődésében kitörő vágy, apokaliptikus leleplezés és a névmagyarosítással énjét leplező zsidóság elleni vád lüktet. A 247. oldal szentimentális „rosenthal” passzusában azonban, mintha ez a módszer kissé monotonná válna. Mindazonáltal a könyv mindvégig megtartja emelkedettségét. Nem fáraszt el. Az új művé-

szet legfőbb principiuma, amely szerint csak az lehet szép, ami szükséges, igazolást nyer a tipográfiai jól kihasznált oldalakon:

Cserép  
 konyhaedény zománc  
 üvegáru pohár József 5—54  
 49—70

Nádass József munkatársunk által is oly szerencsésen felhasznált számvers méltón kerüli ki és zárja le a felszabadult sorok ritmusa:

Vasvilla elevátor eke szántógép  
 permetező teréz 800—13  
 Australian Drinks Factory Co  
 Whisky - Sin - Svedisch 8—27  
 Kis és nagy állatok  
 részére kórház  
 T 18—20 T 84—60

A kötet legnagyobb része egy-két sorban keményen összefogott költői portréból áll. A jelzővé és kiegészítővé emelkedett számok organikus részei a képnek és revelatív fényt vetve az ábrázolt lelkületére a jellemzés meghatározottabb eszközei. Például a nemes büszkeség:

Dancsváry Tihamér  
 T 14—10

Vagy a melankólia, a megadó halálvágy:  
 Neufürwirth Zsófia ny. óvónő  
 Lipót 591—873.

Ezekből a találmokra kiragadott példákból is láthatjuk, hogy ezek a sorok isteni sugallatra születtek. A könyvnek nagy sikert és — ami hazánkban verseskötetekkel kapcsolatban meg lehetős ritka — nagy elterjedtséget jósolunk.

ILLYÉS GYULA

## DOKUMENTUM

SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA  
 BUDAPEST, V. KER., SZIGET UCCA 16. I. EMELET 14. SZ.  
 SZERKESZTI ÉS KIADJA KASSÁK LAJOS

**ELŐFIZETÉSI ÁRA**

**EGY SOROZATRA (10 SZÁM) 14.40 P**  
**FÉL SOROZATRA (5 SZÁM) 7.20 P**

A „DOKUMENTUM” MINDEN EGYES KÖZLEMÉNYEÉRT A SZERZŐ FELEL  
 PHÖBUS NYOMDA, TELEFON: 133—98. A NYOMDÁÉRT FELEL: RASOVSKY ÁRPÁD

## BAUHAUSBÜCHER

verlag albert langen münchen hubertusstr. 27

1 walter gropius, internationale architektur	geheftet 5 mk. leinen 7 mk.
2 paul klee, pädagogisches skizzenbuch	geheftet 6 mk. leinen 5 mk.
3 ein versuchshaus des bauhauses	geheftet 5 mk. leinen 7 mk.
4 die bühne im bauhaus	geheftet 5 mk. leinen 7 mk.
5 piet mondrian, neue gestaltung	geheftet 3 mk. leinen 5 mk.
6 theo van doesburg, grundbegriffe der neuen gestaltenden kunst	geheftet 5 mk. leinen 7 mk.
7 neue arbeiten der bauhaus- werkstätten	geheftet 6 mk. leinen 8 mk.
8. l. moholy-nagy, malerei, fotografie, film	geheftet 7 mk. leinen 9 mk.
3 w. kandinsky, punkt und linie zu fläche	geheftet 15 mk. leinen 18 mk.
10 j. j. oud, holländische architektur	geheftet 6 mk. leinen 9 mk.

## AZ UJ MŰVÉSZET REPRESENTATIV LAPJAI

<u>DER STURM</u>	Berlin	<u>ZENIT</u>	Zágráb
<u>NOI</u>	Róma	<u>CONTIMPURANUL</u>	Bukarest
<u>STAVBA</u>	Prága	<u>INTEGRAL</u>	Bukarest
<u>DAV</u>	Bratislava	<u>LA REVOLUTION</u>	
<u>HET OVERZICHT</u>	Antwerpen	<u>SURREALISTE</u>	Páris
<u>KUNSTBLATT</u>	Berlin	<u>LA VIE DES LETTRES</u>	Páris
<u>BAUHAUS</u>	Dessau	<u>L'ESPRIT NOUVEAU</u>	Páris
<u>MANOMETRE</u>	Lyon	<u>DE STYL</u>	Páris
<u>A. B. C.</u>	Basel	<u>PASMO</u>	Prága
<u>DAS WERK</u>	Basel	<u>MAVO</u>	Tokió

# DOKUMENTUM

**PAZAR BERENDEZÉS**

**NEMZETKÖZI MŰSOR**

**Előadások kezdete 5,  $\frac{1}{4}$  8,  $\frac{1}{2}$  10**

**Vasárnap  $\frac{1}{4}$  4,  $\frac{3}{4}$  6 és 10 órakor**

**Tel.: L 921-32, L 921-33**



**PHÖBUS  
NYOMDA  
EÖTVÖS  
UTCA 31**

**DAPEST TERÉZ KÖRUT 60**